

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA VERİLEN
EDEBİ ÜRÜNLERİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE
GÖRE İNCELENMESİ**

**MELTEM DEMİRCİ
187A5007**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. MUSTAFA ŞEKER**

**İSTANBUL
2022**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
VERİLEN EDEBİ ÜRÜNLERİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

**MELTEM DEMİRCİ
187A5007
ORCID NO: 0000-0002-5349-9736**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. MUSTAFA ŞEKER**

**İSTANBUL
2022**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
VERİLEN EDEBİ ÜRÜNLERİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

**MELTEM DEMİRCİ
187A5007**

Tezin Savunulduğu Tarih:18.05.2022

Tez Oy Birliği / Oy Çoğunluğu ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Mustafa Şeker	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Genç Osman İlhan	
	Doç.Dr. Ahmet Vurgun	

**İSTANBUL
MAYIS 2022**

ÖZ

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA VERİLEN EDEBİ ÜRÜNLERİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Meltem Demirci

MAYIS, 2022

Sosyal bilgiler çok disiplinli bir derstir. Bu dersin öğretim programı, sosyal bilim dalları olan coğrafya, ekonomi, sosyoloji, tarih, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk'un; insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi gibi konularla bütünleştirilmiş olarak öğretilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersiyle entegre edilebilecek çalışma alanlarından birisi de edebiyattır. Derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programında birçok noktada vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda programa göre sosyal bilgiler dersi ; masal, , halk hikâyesi, efsane, destan, türkü, atasözü ve şiir gibi türlerden faydalanılarak edebî ürünlerle desteklenmelidir. Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi ürün kullanımıyla ilgili öğretmen görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma grubu olarak İstanbul ilinde çeşitli okullarda görev yapan 13 Sosyal Bilgiler öğretmeni belirlenmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma tercih edilmiştir. Veri toplama aşamasında araç olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analiziyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen temel veriler şunlardır: Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerde edebi ürün kullanımının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Genellikle tarih ağırlıklı konularda edebi ürün kullanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri genel olarak ders kitabını edebi ürünler açısından yetersiz bulmakta bu nedenle kitapta yer alan edebi ürün sayısının arttırılması gerektiğini savunmaktadır. Edebi ürün kullanımının farklı bakış açısı edinme, çok yönlü düşünme, merak duygusu uyandırma, derse ilgi duyma, Türkçeyi doğru ve güzel kullanma gibi birçok olumlu katkısının olduğunu belirtmektedir. Ayrıca öğretmenlerimiz, değerlerimizin öğrencilere aktarılması noktasında edebi ürünlerin kesinlikle başvurulması gereken materyaller olduğunu belirtmektedir. Elde edilen veriler literatür araştırmasıyla ile tartışılmış ve öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Edebi Ürün, Ders Kitabı, Öğretmen.

ABSTRACT

EXAMINATION OF LITERACY PRODUCTS GIVEN IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS ACCORDING TO TEACHERS' VIEWS

Meltem Demirci

MAY, 2022

Social studies is a highly disciplined subject. The curriculum of this course includes social sciences, geography, economics, sociology, history, anthropology, psychology, philosophy, political science and law; It should be taught in an integrated manner with subjects such as human rights, citizenship and democracy. One of the fields of study that can be integrated with the social studies course is literature. Many points have been emphasized in the social studies curriculum regarding the use of literary products during the lessons. In this direction, according to the curriculum, the social studies course should be supported with literary products by making use of genres such as epics, tales, proverbs, folk tales, legends, folk songs and poems. In this study, it is tried to determine the opinions of teachers about the use of literary products in social studies textbooks. 13 Social Studies teachers working in various schools in Eyüp and Esenler districts in Istanbul were determined as the working group. Qualitative research method is used in this study. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. The collected data is tried to be analyzed by content analysis. Main results obtained through research: Social studies teachers emphasize that the use of literary products is necessary in the lessons. Teachers generally use literary products on history-based subjects. Social studies teachers generally find the textbook insufficient in terms of literary products, therefore they argue that the number of literary products in the book should be increased. The use of literary products; It is stated that it has many positive contributions such as acquiring a different perspective, multidimensional thinking, arousing a sense of curiosity, interest in the lesson, and using Turkish correctly and beautifully. In addition, our teachers state that literary works are the materials that should definitely be used in terms of transferring our values to students. The results were discussed with the literature and suggestions were put forward.

Key Words: Social Studies, Literary Product, Textbook, Teacher.

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerle ilgili görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Böylece ders kitaplarında yer alan edebi ürünler hakkında yetersizliklerin belirlenmesi ve bu konuyla ilgili yapılacak geliştirme çalışmalarına katkı sağlamak mümkün olacaktır. Bu çalışma İstanbul ilinin Eyüp ve Esenler ilçelerinde resmi okullarda görev yapan Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilmiştir.

Tez hazırlama sürecinde desteğini ve rehberliğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Mustafa Şeker'e, değerli görüşleriyle her zaman destek olan Doç.Dr. Genç Osman İlhan'a ve Doç. Dr. Mustafa İçen'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca her zaman arkamda olan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babam Cengiz Demirci'ye, annem Yasemin Demirci'ye, tez çalışmam boyunca her zaman yanımda olan nişanlım Batuhan Budakoğlu'na ve değerli dostum Esra Uzun'a desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul; Mayıs, 2022

Meltem Demirci

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	12
1.1. Problem Durumu	12
1.2. Araştırma Soruları	13
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	13
1.4. Sınırlılıklar	14
1.5. Araştırma modeli.....	14
1.6. Çalışma Grubu	14
1.7. Veri Toplama Aracı.....	15
1.8. Tanımlar	16
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	17
2.1. Sosyal Bilgiler ve Edebiyat.....	17
2.1.1. Sosyal Bilgiler ve Edebiyat Kavramlarının Tanımlanması.....	17
2.1.1.1. Sosyal Bilgiler ve Edebi Ürün Kullanımı	18
2.2. Sosyal Bilgilerin Temel Özellikleri	21
2.2.1. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi.....	23
2.2.1.1. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi	24
2.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları.....	24
2.2.2.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	25

2.2.2.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler	25
2.2.2.3. Yansıtıcı İnceleme Yaklaşımı Olarak Sosyal Bilgiler	26
2.2.3. Sosyal Bilgiler ve Yapılandırmacılık	26
2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	30
2.3. Edebiyat ve Eğitim İlişkisi	33
2.3.1. Çocuk ve Edebiyat	34
2.3.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Edebiyat.....	35
2.3.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebi Türler.....	40
2.4. Sosyal Bilgiler ve Ders Kitapları	51
2.4.1. Ders Kitaplarında Edebi Ürün Kullanımı	53
3. BULGULAR.....	58
3.1. Görüşme Formuna İlişkin Bulgular	58
3.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumuna ilişkin bulgular	59
3.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma amaçlarına ilişkin bulgular.....	61
3.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular	62
3.1.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığına ilişkin bulgular ve yorumu.....	64
3.1.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin bulgular ve yorumu	66
3.1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürün Kullanımın Öğrenciler Üzerindeki Katkılarına İlişkin Bulgular.....	68
3.1.7. Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisine ilişkin bulgular.....	71
3.1.8. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisine ilişkin bulgular.....	73

3.1.9. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısına ilişkin bulgular	74
4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	77
4.1. Sonuç ve Tartışma.....	77
4.2. Öneriler	81
KAYNAKÇA	83
EKLER.....	88

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Beceriler	30
Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer alan Değerler	31
Tablo 3: Sosyal bilgiler öğretim programındaki 7. Sınıf seviyesinde yer alan kazanım sayıları ve ders saatleri	31
Tablo 4: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebiyat Türleri	40
Tablo 5: Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu	55
Tablo 6: 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünler	56
Tablo 7: 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin ünitelere/öğrenme alanlarına göre dağılımı	57
Tablo 8: Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünleri kullanma durumu	59
Tablo 9: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma amaçları	61
Tablo 10: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular	62
Tablo 11: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin bulgular	66
Tablo 13: Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısına ilişkin bulgular	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin temel öğeleri..... 36

KISALTMALAR

Vb.	: Ve Benzeri
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vd.	: Ve Diğerleri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
K1	: Katılımcı 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, soruları, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

2005 yılında yayınlanan yeni öğretim programıyla birlikte sosyal bilgiler dersi yeni bir anlayış kazanmıştır. Yeni programda yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiş ve öğrenci merkezli bir sisteme geçilmiştir. Sosyal bilgiler eğitimi hemen hemen her alanda revize edilerek ezberci eğitim anlayışından uzaklaşmıştır. Geleneksel yöntemlerle öğrencilerin bilgiyi kalıcı hale getirmesi çok zordur. Yeni yaklaşımla birlikte, eğitim sürecinde verilen bilgiler geleneksel yöntemlerdeki gibi direkt kabul edilmez aksine öğrenciler tarafından sorgulanır, içselleştirilir ve öğrenilen bilgilerin günlük hayatta kullanılmasına zemin hazırlanır.

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci olabildiğince sürece dahil edilmeye çalışılır. Bu doğrultuda öğrenciyi eğitime dahil edecek eğitim ortamları oluşturulur, böylece öğrenci yaparak yaşayarak öğrenim sürecine dahil edilir. Bu sayede bilgiyi anlamlandırarak öğrenir. Tabi bu durum öğrenme kalıcılığını ve eğitimin verimini artırır. Burada önemli olan, önceki programlarda olduğu gibi öğrenciyi salt ezbere yönlendirmek değil, öğrenci için eğitim sürecini daha renkli hale getirmektir. Bu noktada öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler bilgi birikimlerini aktarmaya dönük geleneksel rollerini bir tarafa bırakıp, öğrenciyi mümkün olduğunca eğitim sürecine dahil eden öğretim etkinliklerine ve materyallere yer vermelidir (Öztürk, Otluoğlu, 2002, 31). Aynı zamanda dersin içeriğine uygun yöntem ve teknikler belirlemelidir. Sosyal bilgiler öğretiminde başarıyı garantileyecek belli bir yöntem olmamakla birlikte derslerde kullanılabilecek materyallerden birisi edebi ürünlerdir. Derslerde edebi ürünler genel olarak ders kitaplarının kullanımıyla karşımıza çıkar. Edebi ürünlerin insana özgü tutum ve değerleri geliştirip pekiştirdiğini, duyuşsal davranış özelliklerinin kazanılmasında etkili olduğunu belirten

alışmalar (Kavcar, 1999; Otluoğlu, 2001), edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılması gerektiğini destekler niteliktedir.

1.2. Araştırma Soruları

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesi ve araştırma soruları yer almaktadır. Buna göre araştırmanın temel problem cümlesi “Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerle ilgili Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin görüşleri nelerdir?” şeklinde ifade edilebilir. Bu bağlamda araştırma soruları şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler dersinde şiir, hikaye öykü gibi edebi ürünleri ne sıklıkla kullanırsınız? Neden?
- Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri nasıl kullanıyorsunuz?
- Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünleri, ğretim sürecine nasıl aktarıyorsunuz?
- Sosyal bilgiler dersinde, ders kitabındaki edebi ürünler haricinde edebi ürün kullanıyor musunuz?
- Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
- Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerin öğrencilerin derse katılımına etkisi nedir?
- Ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisi nedir?
- Edebi rnleri derslerde kullanmanın değerler eğitimine katkısı nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı ve nemi

Araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerle ilgili ğretmen görüşlerinin tespit etmek ve çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu çalışmanın, 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi türlerin incelenmesi alanda bulunan eksikliği gidereceği düşünülmektedir. Aynı zamanda ders kitaplarında yer alan edebi türler ve kullanımıyla ilgili olası değişikliklere zemin hazırlayacağına, ders kitabı yazarlarına fikir vereceğine, konuya ilişkin gelecek araştırmalara esin kaynağı olacağına inanılmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin kullanılmasının öğrenciler üzerindeki etkilerinin neler olduğunu tespit etmek açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma edebiyatla sosyal bilgiler dersinin

ilişkilendirilmesiyle ilgili literatürde çok fazla çalışma olmamasından dolayı, alana destek sağlaması açısından önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bir araştırmada sınırlılıklar araştırmadaki problem, amaç, yöntem veya araştırmacının karşılaştığı diğer zorluluklardan dolayı oluşur. Bu duruma ek olarak araştırmayı yapan kişinin bilgi, beceri ve imkânlarının kısıtlı olması da araştırmaya sınırlılık katabilir.

- Bu araştırmadaki birinci sınırlılık araştırmacının örnekleklemini İstanbul ilinde görev toplam 13 Sosyal Bilgiler öğretmenin oluşturmasıdır.
- Araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılı 7. Sınıf ders kitabıyla sınırlıdır.
- Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Araştırma modeli

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerle ilgili öğretmen görüşlerinin tespit etmek ve çeşitli değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Veri toplama aşamasında nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma; görüşme, gözlem, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların kendi ortamında gerçekçi ve tam olarak ortaya konmasına yönelik nitel aşamalardan geçilerek ortaya çıkan araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2016). Görüşme; beceri, odaklanma, kişiler arası anlayış, tahmin, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi birden fazla alanı kapsamaktadır bu nedenle hem sanat hem de bilimdir Araç olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Akademik görüşler ile hazırlanan görüşme soruları öğretmenlerle paylaşılmış ve yapılan görüşmeler sonucunda veriler elde edilmiştir. Toplanan veriler içerik analiziyle çözümlenmeye çalışılmıştır. İçerik analizinde, birbirine benzeyen veriler belirli kavram veya temalar etrafında toplanır ve okuyucunun anlayabileceği bir şekilde yorumlanır (Yıldırım, Şimşek, 2016).

1.6. Çalışma Grubu

Araştırmacının çalışma grubu, 2019-2020 eğitim öğretim yılında İstanbul'daki devlet okullarında görev yapan 6 kadın, 7 erkek öğretmenden oluşmaktadır. Bu çalışma

grubunda seçilen öğretmenler kolay ulaşılabilir durum örnekleme temel alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 3'ü 10 yıl ve üzeri, 5'i 5 yıl ve üzeri, 5 tanesi ise 5 yıl altında deneyime sahiptir.

1.7. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada yöntem olarak nitel çalışmalardan görüşme seçilmiştir. Görüşme en az iki kişi arasında gerçekleşir. Görüşme aracılığıyla belirli bir konu hakkında derinlemesine bilgi edinilir. Görüşme başka yöntemlerle birlikte de kullanılabilir. Diğer yöntemlerde olduğu gibi görüşme yöntemi de hatalara ve kişisel yorumlamalara açıktır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, 2020).

Araştırmada veri elde etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Form hazırlanmadan önce ilk olarak ilgili literatür taranmış, sonrasında taslak niteliğinde bir görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu form 4 sosyal bilgiler eğitimi uzmanına sorulmuştur. Uzman görüşleri dikkate alınarak sorular düzenlenmiştir ve görüşme soruları son halini almıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede, katılımcılardan istenen bazı özel bilgiler için yapılandırılmış teknikler kullanılır, diğer cevaplar için açık uçlu sorular sorulur. Bu sorular önceden belirlenmez (Merriam, 2015 'ten aktaran Şimşek, Yıldırım, 2016) Görüşmeyi uygulamak için il milli eğitim müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Görüşme soruları danışman ve farklı akademisyenler ile incelenmiştir. Araştırma verileri, akademik görüşler doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan soruların öğretmenler ile yüz yüze görüşme yapılarak sesli kayıt altına alınmasıyla elde edilmiştir. Verilerin doğruluğu için ses kaydı yapılmasına ilişkin izin alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiştir. İçerik analizinde temel hedefi, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır aynı zamanda içerik analizi yoluyla verilerin tanımlanması, verilerin içinde saklı olan gerçekleri ortaya çıkarılması gibi amaçlar gerçekleştirilir (Şimşek, Yıldırım, 2016).

Nitel araştırmalarda içerik analizi çeşitliliği ifade etmektedir. Bunun nedeni nitel çalışmaların analiz edilmesi sürecinde belirli standartların olmamasından kaynaklanmaktadır. Her nitel çalışma farklı özellikler taşır dolayısıyla veriler analiz edilirken de birtakım yeni yaklaşımlar benimsenir. İçerik analizi özellikle sosyal bilimlerle ilgili yapılan çalışmalarda tercih edilen bir tekniktir. İçerik analizi bir

mesajın belirli özelliklerinin nesnel ve sistemsal olarak tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. Bu teknik özellikler gözlem ve görüşme sonucu elde edilen verilerin analiz edilmesi amacıyla kullanılır. İçerik analiz edilirken 3 ana konu üzerinde durularak çalışma yürütülür. Birincisi; içerik analiz edilirken kullanılacak süreçler yapılacak analizin amacına ve analiz edilecek materyalin türüne göre farklılık gösterir. Diğer bir dikkat edilmesi gereken konu araştırmacının analize başlamadan önce kategorileri belirlemesidir. Bu kategoriler daha önce elde edilen bilgilere bağlı olarak şekillenecektir. Son olarak araştırmacı toplanan bilgilerle konuya hakim olur ve analizler devam ederken kategoriler ortaya çıkar (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve diğ., 2020).

1.8. Tanımlar

Eğitim: Her yaştan bireylerin sosyal hayata ve yaşanılan döneme uyum gösterebilmesi için tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır (Kavcar, 2017, 1). Eğitimle birlikte geçmişteki ve geleceğe dönük değerler kişilere öğretilir. Bu sayede bireyler topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamaktadır.

Sosyal Bilimler: Sosyal bilimler; edebiyat ve sanatın, disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesiyle ortaya çıkan temel amacı vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak olan bir çalışma alanıdır (Tokcan, 2016, 6).

Sosyal Bilgiler: İyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla ilköğretim seviyesinde sosyal bilimler disiplinlerinden seçilen bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel değer, bilgi ve becerilerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir (Öztürk, Dilek, 2002'den aktaran Çiftçi, 2011, 7).

Edebiyat: Edebi ve estetik değer taşıyan, bayağı yada çirkin olmayan, insanların duygu, düşünce ve hayallerinin aktarıldığı sözlü ve yazılı eserlerin hepsidir (Yalçın, Aytaş, 2014, 17).

Edebi Ürün: İnsanda etki yaratan, duygu, düşünce ve hayallerin harekete geçmesini sağlayan her türlü sözlü ve yazılı eserler olarak tanımlanmıştır (Tokcan, 2016, 1

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma ile doğrudan ilişkili olan konu ve kavramlar önceki yapılmış araştırmalar ve ilgili diğer kaynaklar aracılığıyla açıklanmaktadır.

2.1. Sosyal Bilgiler ve Edebiyat

Araştırmanın özellikleri göz önüne alındığında sosyal bilim ve sosyal bilgiler kavramları mühim bir yere sahiptir. Bu kavramlara ilişkin literatürde birçok farklı tanım bulunmaktadır. Bu bölümde ilgili kavram, ulusal ve uluslararası kaynaklar ile açıklamaya çalışılmıştır.

2.1.1. Sosyal Bilgiler ve Edebiyat Kavramlarının Tanımlanması

Sosyal bilimler; edebiyat ve sanatın, disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesiyle ortaya çıkan temel amacı vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak olan bir çalışma alanıdır (Tokcan, 2016). Bir diğer tanıma göre ise gerçekte kanıtlamaya dayanan insanlar tarafından ortaya konulan, bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2010). Sosyal bilgiler ise sosyal bilimlerden yararlanan çok disiplinli bir derstir. Öğretim programına göre tarih, ekonomi, antropoloji, coğrafya, felsefe, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile yurttaşlık, insan hakları, demokrasi gibi konuların bir bütün halinde öğretilmesi gerekmektedir. Ayrıca konuların tarih, coğrafya, insan hakları, vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2015). Sosyal bilgiler dersiyle entegre edilebilecek çalışma alanlarından birisi de edebiyattır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı disiplinler arası bilgi paylaşımı sağlar. Her iki çalışma alanı da insanı konu edinir ve onu daha ileriye götürmeyi hedefler. Topluma sağlıklı bir şekilde katılan, geçmişini bilen, bugünün gerçeklerinin farkında olan, geleceğe dönük hedefleri olan bireyler yetiştirmek edebiyat ve sosyal bilgiler eğitiminin temel amaçlarındandır.

Edebiyatın, edebiyatçılar tarafından ortaya konulan ortak bir tanımı mevcut olmamakla birlikte geçmişten günümüze edebiyatla ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır. Karşımıza çıkan ilk tanımlardan birisi platonun devlet kitabındaki edebiyatı hayatın bir yansıması olarak ifade etmesidir. Edebiyat, insanın duygu ve düşüncelerinin söz ve yazıyla aktarılması sonucu ortaya çıkan bir sanat türüdür (Demir, Akengin, 2014). Edebiyat duygu ve düşüncelerimizi karşımızdaki kişiye aktarabilmek için bir araç niteliği taşır. Türk dil kurumu edebiyatı, “duygu, hayal, olay ve düşüncelerin dil aracılığıyla sözlü yada yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı” olarak tanımlamaktadır.

Edebiyat; eğitim, ahlak, sosyal fayda ve güzellik gibi birden fazla amaca hizmet eder. Toplumda edebiyatın eğitime yada estetik amaca hizmet etmesi gerektiğini savunanlar bulunmaktadır. Edebiyat, ister estetik için isterse de eğitim amaçlı ürünler ortaya koysun, toplumun hafızasının aynalığını yapar ve geleneğin değişmesine tanıklık eder. Eserleriyle bu tanıklığını gelecek nesillere aktarır (Sanlı, 2011).

Edebiyat kelimesinin kökü olan edeb, terbiye eğitim anlamına gelir (Kavcar, 2017). Edebiyat konu olarak savaşlar, göçler, kültürel değişim gibi toplumsal olaylardan beslenebilmekle birlikte aşk sevgi gibi bireysel konuları da çalışma alanına dahil eder.

Edebiyat, yaşamı yansıtmamasının yanı sıra aynı zamanda yaşamı biçimlendirir (Kavcar, 2017). Bu durumda edebiyatın toplumu etkilediği gibi aynı zamanda toplumdan etkilendiği sonucu ortaya çıkar. Edebiyat; kültürü güçlendirebilir aynı zamanda yıpratıp yok edebilir. Kültür bir milleti diğerlerinden ayıran temel unsurdur. Değer kaybına neden olabilir.

Edebiyat yüzyıllardır insanların duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en etkileyici şekilde ortaya koyan sanat türüdür. Bu nedenle edebiyat eserleri özellikle geçmiş dönemleri çeşitli açılardan anlayabilmek için kanıt niteliğindedir. Edebiyat tarihten ve toplumdan ayrı düşünülemez.

2.1.1.1. Sosyal Bilgiler ve Edebi Ürün Kullanımı

Edebi ürün, edebiyatın ana malzemesidir ve şu şekilde tanımlanır; edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınan estetik değer taşıyan eserlerin her biri. Bir başka tanımda ise edebi ürün “insanda etki yaratan, duygu, düşünce ve hayallerin harekete geçmesini sağlayan her türlü sözlü ve yazılı eserler olarak tanımlanmıştır (Tokcan, 2016). Edebi ürünlerin birçoğunun amacı, insanları eğiterek onlara beceri, değer, bilgi

ve tutum edindirmektir (Kaymakçı, 2013). Edebi ürünler sadece Türkçe yada edebiyat gibi bir dersle sınırlandırılmamalıdır. Asıl amacı iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi de edebiyatla ilişkilendirilebilir. Demir ve Akengin'e (2014) göre sosyal bilgiler dersinin amaçlarıyla ve edebi ürünlerin öğrencilerde bıraktığı etkiler arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Oruç'a (2009) göre ise Sosyal bilgiler öğretiminde edebiyat ve edebi ürünler mutlaka kullanılmalıdır. Çünkü edebi ürünler, sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek en temel materyalleridir.

Edebi ürün, insanı ve yaşadığı çevreyi tanımamızı sağlar. İnsanın kendisiyle ve çevresiyle olan etkileşimlerini bize aktarır. Yaşamdan örnekler sunarak, çocukta kişilik gelişimine katkıda bulunur ve hayatın gerçekleriyle tanıştırır. Edebi ürünler; insanın iç dünyasının pozitif yönde gelişmesine katkı sağlar. Edebi ürünler sayesinde insana özgü temel duygular olan sevgi, hoşgörü, affetme, çalışkanlık, dürüstlük gibi duygular gelişir (Otluoğlu, 2001' den aktaran Beldağ, Aktaş, 2016).

Edebi ürün hem toplumun değerlerini yansıtır hem de insanın duygularına hitap eder böylece bu duyguların gelişmesini sağlar. Değer; kişinin kendisini, çevresindeki insanların da kişiyi kontrol edebilmesini sağlayan sistemlerden bir tanesidir (Yazıcı, 2006) Bir diğer tanıma göre ise; kişilerin belirli durumlara göre nasıl hareket etmesi gerektiğiyle ilgili bilgi veren bilgi, düşünce ve tutumlardır (Dilmaç, 2010). Değerler; saygı, sevgi, hoşgörü gibi temel insani duyguları bünyesinde barındıran, bilime ve akla önem veren, empati kurabilen, çalışkan ve dürüst insanların yetiştirilmesi; temel ahlaki değerlerin yavaş yavaş yok olmaya yüz tuttuğu günümüz toplumları için önem ifade etmektedir (Ekinci, Çelikpazu-Aktaş, 2011). Edebi ürünlerin derslerde kullanılması bireylerin çevresini ve doğal olarak içinde bulunduğu toplumun temel değerlerini öğrenmesi için önem ifade etmektedir. Edebi ürünleri derslerde kullanarak bireyin kendisini, yadağı coğrafyayı ve dünyayı tanıması sağlanabilir (Öztürk, 2007).

Edebi ürünlerin en temel özellikleri; yaşadığı toplumun kültürünü estetik bir şekilde tanıtmak, bireyin konuştuğu dilin inceliklerini, zenginliklerini göstermek, insan ruhunun duyarlılıklarını sezdirme (Beldağ, Aktaş, 2016).

Edebi ürünler aracılığıyla birbirinden farklı insanlık durumlarına, serüvenlerine şahit oluruz. Edebi ürünler, edebiyat antropolojisinin ürünleridir (Sanlı, 2011). Geçmişte yaşayan insanlar hakkında bilgi edinmek için edebi ürünlere başvurulur. Aynı şekilde gelecekteki insanlar da günümüze dair bilgi edinebilmek için edebi ürünlerden

faydalanacaklardır. Edebi eserler, bir milletin hafızasını oluşturan bilgi depolarıdır (Sanlı, 2011). Erol (2012), insanlık tarihinin önemli bir ögesi olan edebi ürünlerin yazıldığı zamanın şartlarını bizlere aktarması bakımından bir fotoğraf özelliği taşıdığını ifade etmektedir. Bir millet hakkında bilgi edinmek için o milletin edebiyatına bakılır. Güçlü bir devlet köklü bir edebiyata sahiptir. Aynı zamanda köklü bir edebiyata sahip olan bir devlet, güçlü bir kültüre sahiptir.

Özellikle tarih öğretiminde edebi ürünler kullanılarak öğrencilere yeni bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırmanın geçmişten beri kullanılan eski bir metot olduğunu belirten Nelson ve Nelson (1999), okullarda kültür aktarımı yapılmasına edebi ürünlerin katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. (Nelson, Nelson, 1999'dan aktaran Beldağ, Aktaş, 2016).

Kültür aktarımı, Türk milli eğitim sisteminin temel amaçlarından biridir. Yazılı edebiyat ürünleri bu amacın gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Çocuklarda tarihi ve kültürel bilincin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunur. Bu ürünler, çocuklarda bilişsel, duyuşsal alanların gelişmesini sağlar. Farklı gelişim alanlarına katkıda bulunmasının yanında, farklı duyu organlarına da hitap eder. Farklı duyu organlarına hitap ettiği için de akılda kalıcı hale gelir, hatırlamayı kolaylaştırır. Edebi ürünler aynı zamanda dersi eğlenceli hale getirerek, eğitim sürecini sıkıcılıktan uzaklaştırır, öğretimi zenginleştirir. Öğrencinin ilgi duyarak geçirdiği bir ders süreci, öğrenci tarafından pasif ve sıkıcı geçen bir ders sürecine göre doğal olarak daha kalıcı olacaktır. Edebi eserlerle tanışan çocuklar, hayal güçleri gelişmiş, daha yaratıcı olan çocuklar haline gelirler.

Geleneksel yaklaşıma göre eğitimin temel amacı, müfredata bağlı olarak öğretmenin merkezde olduğu kalıplaşmış bilgilerin öğrencilere aktarıldığı bir ders süreci geçirmektir (Şeker, Yılmaz, 2016). Yapılandırmacı eğitim anlayışıyla hazırlanan öğretim programına göre ise öğrencinin sunulan bilgiyi ezberlemek ve ders sürecinde pasif konumda olmak yerine sürece aktif olarak katılması amaçlanır. Bu amaca ulaşmak için öğretim sürecinde farklı yöntem ve tekniklere başvurulur. Derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programında birçok noktada vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda programa göre destan, halk hikâyesi, efsane, masal, türkü, atasözü ve şiir gibi edebi türlerden faydalanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebî ürünler kullanılarak desteklenmelidir. Ayrıca öğrenciler; roman, tarihî roman, hatıra, gezi yazısı, hikâye ve fıkra gibi konuları sevdirecek edebî ürünleri okumaya

teşvik edilmelidir (MEB, 2015). Bunun dışında öğrenme alanlarında yer alan kazanımların içeriğine göre edebi ürün kullanılması gerektiği açıklamalar kısmında belirtilmiştir. Örneğin programda yer alan ‘‘Destan, efsane, yazıt veya diğer belgeler kullanılarak Orta Asya’da yaşayan ilk türk toplumlarının kültür, ekonomi, siyaset gibi günlük yaşama dair özellikleriyle ilgili tahmin yürütür’’ kazanımı öğrencilere aktarılırken dikkat edilmesi gereken noktalara açıklamalar kısmında yer verilmiştir. Buna göre Türklerle ilgili destan, yazıt veya döneme ait seyahatnameler kullanılarak Hun, Kök Türk ve Uygur dönemi hakkında bilgi verilmesi gerektiğine değinilmiştir. 1. kazanım ve açıklama kısmında da görüldüğü üzere kitapta yer alacak olan bu kazanım derste işlenirken mutlaka ‘‘Destan ve seyahatname’’ edebi ürününden yararlanılmak zorundadır (Oruç, 2009).

Sosyal bilgiler ve edebiyat arasındaki ilişki birçok açıdan büyük önem taşır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı, öğrencinin derse karşı tutumunu olumlu yönde etkilemesinin yanı sıra anlama, yorumlama, eleştirel düşünme, dili güzel kullanma gibi birçok becerinin edinilmesine de katkı sağlar. Edebi ürünler aracılığıyla öğrencilere kültür aktarımı yapılır. Edebiyat bir toplumun kültürüne ait gen haritasını verir, edebi eserler ise anlatılan duygu ve düşünceleri gelecek nesillere aktararak kalıcı hale getirir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünler sayesinde öğrenci birçok farklı kişi ve durumla karşılaşır. Edebi metinler sayesinde öğrenciler, kendilerini farklı dönem ve farklı coğrafyalarda yaşamış insanlarla karşılaştırabilir (Öztürk ve diğ., 2014). Geçmişte yaşamış kişilerin hayatlarına şahit olarak geçmişle bugün arasında bağ kurar. Bu konu sosyal bilgiler öğretim programında da karşımıza çıkar. Bu doğrultuda programa göre, farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtlara yer verilerek; öğrencilerin insanlar, nesneler ve olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri amaçlanmıştır (MEB, 2015).

Sosyal Bilgiler; İyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla ilköğretim seviyesinde sosyal bilimler disiplinlerinden seçilen bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel değer, bilgi ve becerilerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir (Öztürk, Dilek, 2002’den aktaran Çiftçi, 2011).

2.2. Sosyal Bilgilerin Temel Özellikleri

Sosyal bilimler insanların çevresindeki insanlarla etkileşimlerini inceleyen bilim olarak tanımlanır. Sosyal bilgiler okullarda öğretilmek üzere hazırlanan bir

programdır. Sosyal bilimler, sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturur. Sosyal bilgiler dersinde olgulara bir bütün halinde yaklaşılr. Bunun nedeni 4, 5, 6, 7. Sınıf seviyesindeki çocukların somut işlemler döneminde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar bilgiye bütüncül olarak yaklaşmaktadır.

21. yüzyılda yaşanan bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, eğitimde de değişiklik yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Teknolojide yaşanan gelişmeler dünyayı küresel bir köy haline getirmiştir. Ülkelerin sınırlarını belirleyen çizgiler adeta ortadan kalkmış, yemeden içmeye, giyime, dile kadar birçok konuda kültürel öğeler ortak hale gelmiştir. Bu durum devletler için aynı zamanda bir tehlike haline gelmiştir. Çünkü milli değerler, örf ve adetler bu değişimin etkisi altına girmiş ve yok olmaya yüz tutmuştur. Bu noktada hem modern dünyaya uyum sağlanması hem de var olan kültürel öğelerin korunması amacıyla sosyal bilgiler dersi araç olarak kullanılabilir

Sosyal bilgiler; sosyal bilimlerden elde edilen verileri belli amaca entegre eden bir derstir. Burada belirtilen amaçlardan en temeli iyi vatandaş yetiştirmektir. Vatandaşlık bilgiyi entegre etme yeteneğine sahip olmak demektir. İyi bir vatandaş günlük hayatta karşılaştığı problemi bir psikolog, sosyolog, ekonomist, tarihçi olmadan çözer. İnsanlar şekilde entegre edilmiş bir yaşamla ömürlerini sürdürürler. 2005 yılında oluşturulan yeni sosyal bilgiler öğretim programına göre sosyal bilgiler; bireyin sosyal ve fiziki çevresine uyum sağlayabilmesi amacıyla; Coğrafya, hukuk, tarih, sosyoloji, psikoloji, siyaset, antropoloji, felsefe, gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan, toplu öğretim anlayışına göre hazırlanmış, öğrenme alanlarının bir ünite veya temaya göre birleşmesini sağlayan, bireyin çevresindeki kişilerle etkileşiminin geçmiş, bugün gelecek kapsamında incelendiği bir ilköğretim dersi (MEB, 2005). MEB tarafından 2005 yılında yapılan bu açılımda da görüldüğü üzere sosyal bilgiler disiplinler arası bir derstir. Tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi sosyal bilim dalları, sosyal bilgiler dersinde okutulacak şekilde öğretim programına uygun hale getirilir.

Öztürk'e (2014) göre ise sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden elde edilen verileri öğrencilerin düzeyine indirgeyerek; öğrencilerin bu basitleştirilmiş verileri kullanmasını, sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmesini sağlamak, çözüm üretirken ihtiyaç duydukları bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğrencilere kazandırmak amacıyla oluşturulmuş bir yurttaşlık eğitim programı olarak tanımlamaktadır.

Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tüm bu tanımlara dayanarak sosyal bilgiler öğretiminde amaçlanan temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Etkili vatandaş yetiştirmek
- Kültürleme
- Zaman
- Çocuğa göre olma
- Bilgi temelli
- Yöntem
- Alan ve ders

Sosyal bilgilerin temel olarak dört işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerden birisi bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesidir. Bir diğer işlevi ise sosyal bilgiler dersinin, sosyal bilimler ve vatandaşlık ile ilgili bilgi vermesidir. Üçüncü olarak insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini zaman boyutunda ele almasıdır. Son olarak sosyal bilgiler, toplu öğretim anlayışına göre hareket edilerek oluşturulmuş bir derstir.

2.2.1. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler tanımı ilk defa 1916 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bir ders olarak ilk kez Amerika 'da okutulmaya başlanmıştır. 19.yy başlarında Amerika'da dışarıdan alınan yoğun göçlerle, başka kültür, din, dil, ırktan birçok insan bir araya gelmiş bu durum, bu insanların hep birlikte yaşayabilmeyi öğrenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla eğitime başvurulmuştur. Farklı kültürlerden gelen bu insanların demokratik bir toplumda yaşayabilmesi için sosyal bilgiler adı verilen ders ile gerekli olan, bilgilerin, beceri ve değerlerin önemli bir bölümü bireylere aktarılır. Sosyal bilgiler; kültürel farklılıkları bulunan demokratik bir toplumda, toplum için faydalı olabilecek, mantıklı karar verebilen gençler yetiştirmeyi amaç edinir. Sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı etkili vatandaş yetiştirmektir.

Sosyal bilgiler kavramı Sanayi devrimiyle birlikte oluşan ekonomik, sosyal, kültürel sorunlara çözüm bulmak amacıyla ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyıl başlarında Amerika'da dışardan yoğun göç alınmış, başka kültür, din, dil ve ırktan birçok insan bir araya gelmiştir. Sanayi devriminden önce kırsal kesimde kendini dış dünyadan soyutlamış bir şekilde yaşayan halk, bu devrimden itibaren kent yaşamına adım atmış bu durum toplumsal yaşam kurallarını öğrenme ve uygulama gereksinimi doğurmuştur. Kent

yaşamı yeni bir kültür doğurmuştur. Sanayileşmeyle birlikte kent yaşamına geçen Amerikan halkına gerekli kuralları eğitim aracılığıyla öğretmek için bir ders ortaya çıkarılmıştır. Böylece ilk defa 1916 yılında sosyal bilgiler kavramı hayatımıza girmiştir. Gerekli olan bilgiler, beceriler ve değerler bu ders aracılığıyla insanlara aktarılmıştır. Sosyal bilgiler; kültürel olarak farklılıkları olan demokratik bir toplumda, toplum için faydalı olabilecek, mantıklı karar verebilen gençler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı etkili vatandaş yetiştirmektir.

Sosyal bilgiler dersi ile ilgili en önemli gelişmeler Sosyal bilgiler ulusal konseyi (National Council Of the Social Studies, NCSS) aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu konseye göre Sosyal bilgiler, etkili ve yetkin bir vatandaş yetiştirmek amacıyla edebiyat, sanat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek oluşturulan bir çalışma alanı olarak ifade edilmektedir. Yine bu konseye göre sosyal bilgiler sayesinde farklı kültürlerden gelen insanlardan oluşan demokratik bir toplumda; kamu yararı gözetilerek, mantıklı karar verebilen bireyler yetiştirilebilecektir (NCSS, 1993).

2.2.1.1. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de ise sosyal bilgiler kavramıyla ilk defa 1960’lı yıllarda karşılaşmıştır. Bu tarihten önce, sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan disiplinler ilköğretim seviyesinde ayrı ayrı verilmiştir (Öztürk, 2014). Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında bugün ilköğretim sosyal bilgiler dersi içerisinde okutulan tarih, yurttaşlık, coğrafya bilgisi gibi derslere, yapılan değişikliklerin uygulamaya geçirilmesi adına ayrı bir önem verilmiştir. 1962 yılında ise o döneme kadar tarih, coğrafya gibi ayrı ayrı okutan dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilerek, aynı ders 1968’de İlköğretim programına Sosyal bilgiler olarak girmiştir. Türkiye’de sosyal bilgiler dersi ilköğretim programında önemli bir yere sahip olmuştur.

2.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları

Bu zamana kadar sosyal bilgilerin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımların hepsinin ortak noktası sosyal bilgilerin yurttaşlık eğitimi amacıyla yazılmış olmasıdır. Farklı noktaları ise yurttaşlık eğitiminde farklı yönelim ve önceliklere sahip olmalarıdır. Bu eğilimler;

- Yurttaşlık bilgisi aktarımı olarak sosyal bilgiler,

- Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler,
- Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler,

Olmak üzere 3 başlık altında incelenir. Öğretmen bu yaklaşımlardan birisini seçer ve derslerinde kullanır. Bu yaklaşımlardan birisini tercih ederken, toplumun beklentileri, öğretim programı göz önünde bulundurulur. Örneğin öğrencilerine değer kazandırmayı amaç edinen bir öğretmen vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımına göre bir eğitim süreci hazırlayacaktır. Yada sosyal bilimlerin temel bilgi ve becerilerini kazandırmak istiyorsa Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımını benimser.

2.2.2.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler; iyi bir vatandaş yetiştirmek amacıyla sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesiyle ortaya çıkan bir çalışma alanıdır (Tokcan, 2016).

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan en eski yaklaşım, vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre sosyal bilgiler; iyi vatandaş yetiştirmede araç olarak kullanılır. Bu sırada öğrencilere geçmişe ait bilgiler, inanç ve değerler öğretilirken kültürel miras aktarımı yapılır (Öztürk, 2014).

Burada amaç yaşanan toplumun temel değerlerini, inançlarını öğrenciye aktarmak ve toplumun devamlılığını sağlamaktır. Gelenek, görenek, değerler gibi kültürel öğeleri yeni nesillere aktararak geleceği garanti altına almaktır. Kültür aktarımı, Türk milli eğitim sisteminin temel amaçlarından biridir. Sosyal bilgiler programının temelinde vatandaşlık eğitimi vardır. Disiplinler arası yaklaşımla bir eğitim programı aracılığıyla vatandaşlık eğitimi sağlanır.

2.2.2.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler

Bu yaklaşımın amaçlarından birisi de vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımında olduğu gibi iyi yurttaş yetiştirmektir. Ancak burada öncelik sosyal bilimlere ait disiplinlerin temel bilgi ve becerilerini öğretmektir. Öğrenci merkezli bir yaklaşımdır ve öğrenci aktif durumdadır. Önemli olan sonuç değil öğrencinin bilgiyi nasıl öğrendiğidir.

Sosyal bilimler insanların çevresiyle etkileşimlerini inceleyen bilim olarak tanımlanır. Sosyal bilgiler ise bir okul programıdır. Sosyal bilgiler verilerini sosyal bilimler sayesinde edinir. Sosyal bilgilerin temelini sosyal bilimler oluşturur. Bu ayrıma göre sosyal bilimler, psikoloji, sosyoloji siyasal bilgiler, antropoloji, tarih, iktisat gibi bilim dallarını içermektedir. Sosyal bilgilerde ise tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi alanlar önemli yer tutmaktadır.

2.2.2.3. Yansıtıcı İnceleme Yaklaşımı Olarak Sosyal Bilgiler

Yansıtıcı düşünme üst düzeydeki düşünme türlerindendir. Öğretmenler bu düşünme türüne sıkça başvurmaktadır. Yapılandırmacı anlayışa göre bir ders süreci geçirmek isteyen bir öğretmen bu düşünme türünden faydalanabilir. Bu yaklaşıma göre hazırlanan bir sosyal bilgiler dersinde temel hedef; öğrencilerin toplumsal ve bireysel sorunları tespit edebilme, konuyla ilgili düşünebilme ve karar verebilme yeteneklerine olumlu anlamda katkı sağlamaktır. Yansıtıcı düşünmede düşünceler ve bilgiler kendinden öncekilere dayanır. Aynı zamanda kendinden sonraki kişilere de yol gösterir. Konuyla ilgili araştırma yapacak öğrenci, konuyla ilgili dergi, makale, edebi ürünler gibi verileri kullanarak yansıtıcı inceleme yapabilir.

2.2.3. Sosyal Bilgiler ve Yapılandırmacılık

21. yüzyılda bilim ve teknolojide yaşanan büyük değişimden eğitim sistemleri de etkilenmiştir. Devamlı değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurabilecek bireylerin yetişmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla devletler eğitim sistemlerini bu doğrultuda geliştirmeye çalışmıştır. Bilginin doğrudan öğrenciye aktarıldığı salt ezbere dayanan eğitim sistemleri yaşadığımız bu çağın ihtiyaçlarını giderebilmek için yeterli değildir. Günümüzde, sadece bilgiyi ezberlemeyen aksine onu geliştiren bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda bilgiyi yorumlayan, sorgulayan bireyler yetiştirilmesi amacıyla yeni bir eğitim anlayışı ortaya çıkmıştır. Yapılandırmacılık bir diğer adıyla oluşturmacılık olarak karşımıza çıkan bu anlayış, modern hayatın yeni koşullarına uyum sağlayan, bilgiyi sorgulayan, araştıran ve bilgiyi geliştiren bireyler yetiştirmeyi amaç edinir. Yapılandırmacı anlayışa göre öğretmen merkezli bir eğitim süreci tercih edilmez. Eğitim süreci boyunca öğrencinin merkezde öğretmenin ise yol gösterici rehber konumunda olduğu bir süreç izlenir. Bu doğrultuda ülkemizde 2005 yılından itibaren yapılandırmacı anlayışa göre eğitim verilmesi amacıyla yeni bir program tasarlanmıştır.

Bazı bilim insanları yapılandırmacılık kavramının karşılığı olarak yeniden inşa kelimesini kullanmaktadır. Bu kavramın tercih edilme nedeni ise bireyin öğrenme sürecinde bilgiyi anlamlandırması, yorumlaması ve yeniden inşa etmesidir. Bu süreç bireyin etrafında şekillendiğinden öznelidir. Kabapınar (2019), bahsedilen öğrenme süreciyle ilgili, geleneksel yöntemlerde olduğu gibi bilginin, kaynağından direkt öğrenciye aktarıldığı bir süreç olmadığını belirtir. Bu durumun aksine öğrenme sürecinin bireyi ön bilgileri doğrultusunda yeni bilgiyi anlamlandırarak edinme süreci olarak ifade eder. Yapılandırmacı yaklaşımda etkili bir öğrenim süreci için öğretmenin öğrenciyi aktif tutan, bilgiyi öğrencinin yapılandırmasına katkı sağlayan öğretim yöntem ve tekniklerine yer vermesi gerekir. Aynı zamanda öğrenim sürecinde öğrencinin birçok duyu organının harekete geçmesini sağlayacak araç-gereç ve materyaller kullanılmalıdır. Bu yaklaşıma göre öğretmen, öğrencilerin bireysel farklılıklarının bulunduğunu göz ardı etmez. Bu farklılıkları dikkate alarak öğrencilere seçenekler sunar ve yol gösterir kısacası rehberlik yapar. Bu konuyla ilgili olarak Yurdakul (2007) yapılandırmacı yaklaşıma göre bir eğitim sürecinde temel ilkeleri şu şekilde belirlemiştir;

- Öğretim programı öğrencilerin günlük hayatta işine yarayacak bilgi, beceri ve değerlere göre oluşturulmalıdır.
- Kavramsal anlama ve becerilerin uygulanması ön planda olmalıdır.
- Dar konu derinlik ve genişlemesine araştırılmalıdır.
- Temel fikirlere göre içerik şekillendirilmelidir.
- Öğretmen bilgiyi öğrenciye hazır olarak sunmaz, öğrencinin kendi başına öğrenmesini destekler.
- Öğrenci bilgiyi aynı şekilde ezberlemez, kendisine göre yapılandırır.
- Başlangıçta ön bilgiler öğretim için yeterlidir.
- Öğrenim sürecindeki etkinlikler problem çözmeye yönelik olmalıdır.
- Öğretim sürecinde işbirlikli öğrenme ortamı oluşturulmalı, üst düzey düşünme becerileri öğretim programında yer almalıdır.
- Öğrenci bilgiyi edinirken etkin olmalıdır.
- Öğrenme süreci, etkin katılıma, öğrenciye, üreticiliğe göre oluşturulmalıdır.

Aşağıda yapılandırmacı yaklaşımın temel özelliklerine maddeler halinde yer verilmiştir;

- Bilgi bizzat öğrenci tarafından yapılandırılır.
- Yeni bilgilerin ortaya çıkışında beklentiler önemlidir.
- Bilginin öğrenciye aktarımı öğrenme sürecine göre şekillenir.
- Bilgi sosyo- kültürel ortama göre oluşturulur.
- Sonuç değil süreç önemlidir.
- İçerik değişikli yapmaya müsait olacak şekilde genel olmalıdır.
- Seçilen konular günlük yaşamdan olmalıdır.
- Bilişsel öğrenmenin yanı sıra duyuşsal kazanımlarda öğrenciye aktarılmalıdır.

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencilere yaparak-yaşayarak öğrenme ortamları hazırlar. Öğrenciler pasif değildir. Bilgiyi salt ezberlemezler. Öğretmenler öğrencilere aksiklopedik bilgi aktarmazlar. Çocuklar eleştirel bir bakış açısıyla kendi deneyimleri sonucu bilgiyi elde ederler. Önceki yaklaşımlara göre hazırlanan ders programları gibi bilgi hazır bir şekilde öğrenciye sunulmaz. Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan bir ders sürecinin etkili olabilmesi için öğretmenin bu konufa gerekli bilgi ve yetkinliğe sahip olması gerekir. Öğretmen, öğrencinin kendi deneyimleriyle bilgiyi edinebilmesi için öğrenme ortamları hazırlar. Öğretmen rehberdir. Soru ve problemler sunar ve öğrencilerin bu sorulara cevap bulabilmesi için gerekli yönlendirmeleri yapar. Bu anlayışa göre değerlendirme yapılırken sonuca bakılmaz, öğrenme süreci değerlendirilir. Öğrencilerin neler yaptıklarından ziyade nasıl yaptıkları önemlidir.

Yapılandırmacı yaklaşımda temel amaç öğrencinin bilgiyi ezberlemesi değil anlamlandırmasıdır. Bu noktada bilginin anlamlı öğrenilebilmesi için 5 aşamaya dikkat edilmelidir. Bunlar (Kaya, 2007);

- Araştırma; bu aşamada konunun çizgileri netleştirilerek araştırma soruları belirlenir.
- Keşif/ İcat; öğrenim süreci planlanır ve bir model geliştirilir.
- Uygulama; öğrenci kendi ihtiyaçlarına göre bir model ortaya koyar.
- Değerlendirme; öğrencilerin tek yada diğer kişilerle birlikte ortaya koyduğu etkinlerin test edilmesi sürecidir.
- Kutlama/ takdir etme; öğrencilerin bireyler yada küçük grup olarak yaşadıkları eğitim sürecinin büyük gruba sunmalarıdır.

Yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan ders kitabı öğrenim sürecinde yer alan önemli ders araçlarından birisidir. Ders kitabı; öğretim programına göre hazırlanan, kolaydan

zora doğru olacak şekilde bir sıralamaya sahip olan, öğrenmeyi kolaylaştıran, sistematik ilerleyen teknik bir kitaptır (Güneş, 2002) yapılandırmacı anlayışı göre oluşturulmuş bir ders kitabı kesin bir bilginin yer aldığı, öğrenciye bilgiyi direkt aktaran bir materyal değil öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına yardımcı olacak bir şekilde hazırlanmalı, öğretmen ve öğrenciye yol gösteren bir rehber olmalıdır.

- Mutlak bilginin yer aldığı, öğrenciye bilgiyi aktaran değil, öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına katkı sağlayan,
- Öğretmen ve öğrenci için rehber konumunda olan bir içeriğe sahip olmalıdır.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre hazırlanmış bir ders kitabı, problem çözmeye yönelik açık uçlu soruların yer aldığı bir kitap olarak karşımıza çıkar. Bu yaklaşıma göre ders kitapları, öğrencilerin işbirliği içinde olmasını sağlayacak yönergeler yer veren, günlük yaşamla bağlantı kurmasını sağlayan bir anlayışa göre hazırlanır. Ders kitapları öğrencinin öğrenmesini sağlayacak ve dikkatini çekecek şekilde oluşturulur. Tüm bu bilgilere dayanarak yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan ders kitaplarının bilgiyi ezberleten değil bilginin anlamlandırılmasına katkı sağlayan bir rehber olduğu söylenebilir.

Aşağıda yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının genel özellikleri yer almaktadır. Bu doğrultuda yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış bir ders kitabında;

- Ders kitabı yazarı öğrenme ortamını hazırlayan kişidir.
- Kitap bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlar.
- Çoklu bakış açılarına yer verilir.
- Farklı değer yargılarına yer verilir.
- Görsel öğelere yorum sürecinde yer verilir.
- Ölçme ve değerlendirme sürecinde bilgi ve becerilerin ölçülmesi hedeflenir (Kabapınar, 2019).

Bu ilkelere göre hazırlanan bir ders kitabıyla öğrencilerin öğrenme sürecine daha aktif olarak katılması sağlanır (Kılıç ve diğ., 2001). 2005 yılında yayınlanan yeni programa göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitapları da bu doğrultuda öğrencinin bilgiyi kendisinin yapılandırabilmesini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır (Ocak, Yurtseven, 2009).

2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

2004 yılında yayınlanan yeni programla birlikte öğrencinin kendi yaşadığı süreç sonucunda bilgiyi yapılandırması, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Önceki programda ağırlıklı olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularına yer verilirken yeni programla birlikte bu 3 bilim dalının yanı sıra diğer sosyal bilim dallarına da programda ağırlık verilmeye çalışılmıştır. Tarih konuları önceki programda olduğu gibi kronolojik sıraya göre değil belirlenen bir tema etrafında öğretilmeye çalışılmıştır. Tema odaklı ilerleyen öğretim programları, probleme dayalı ve işbirlikli öğretim stratejilerine temel oluşturur (Kabapınar, 2019).

Yeni programda öğretim süreci sonucunda edinilecek becerilere yer verilmiştir. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler programda edinilmesi hedeflenen becerilerin de değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Buna göre bilgiyi ezberleyen bireyler değil, bilgiye kendisi ulaşan, ulaştığı bilgiyi farklı problemlerin çözümünde kullanabilen, çok yönlü düşünebilen, eleştirel düşünebilen bireylerin sahip olduğu temel becerilerin edinilmesi amaçlanmaktadır. 2018 yılında yayınlanan öğretim programında yer alan becerilerden bazıları aşağıda yer almaktadır (MEB, 2018). Genel beceriler sosyal bilgiler ve diğer derslerle birlikte öğrencinin kazanması beklenen becerilerdir. Son 6 beceri ise sosyal bilgiler dersinde edinilecek beceriler olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Beceriler

1. Empati	2. Finansal okuryazarlık
3. Araştırma	4. Değişim ve sürekliliği algılama
5. İletişim	6. Kalıp ve önyargıyı fark etme
7. Gözlem	8. Dijital okuryazarlık
9. Girişimcilik	10. Eleştirel düşünme
11. Hukuk okuryazarlığı	12. Kanıt kullanma
13. İş birliği	14. Karar verme
15. Konum Analizi	16. Medya okuryazarlığı

Milli Eğitim Bakanlığı. [25.05.2020]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar.

Öğretim programında yer alan tüm beceriler kazanımlarla ilişkilendirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programında öğrenciler tarafından bazı değerlerin edinilmiş olması beklenir. Sosyal bilgiler dersi ilk ve ortaokul seviyesinde öğretilen değerlerin eğitimi için önem ifade eden derslerden bir tanesidir (İbret, Avcı, Karabıyık, 2017). Sosyal bilgiler dersi değerlerin öğretiminde önemli bir yer taşımaktadır (Mindivanlı, Aktaş 2011). Ülkemizde değerlerin vatandaşlık öğretimi için kullanıldığı ders sosyal bilgilerdir (Keskin, Coşkun Keskin, 2013). Bunlar (Tablo 2);

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer alan Değerler

1. Barış	10. Saygı
2. Bağımsızlık	11. Sevgi
3. Dayanışma	12. Sorumluluk
4. Duyarlılık	13. Tasarruf
5. Aile birliğine önem verme	14. Eşitlik
6. Dürüstlük	15. Estetik
7. Bilimsellik	16. Vatanseverlik
8. Adalet	17. Yardımseverlik
9. Çalışkanlık	18. Özgürlük

Milli Eğitim Bakanlığı. [25.05.2020]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar.

Öğretim programına göre 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde birey ve toplum, insanlar, yerler ve çevreler, kültür ve miras, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim, güç, yönetim ve toplum, küresel bağlantılar olmak üzere toplamda 7 öğrenme alanı bulunmaktadır. Her öğrenme alanının kazanım sayısı birbirinden farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda her öğrenme alanının ders saatleri de değişiklik göstermektedir. Tablo 3' te 7.sınıf sosyal bilgiler dersinin öğrenme alanları, üniteler, kazanım sayıları, ders saatleri ve oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 3: Sosyal bilgiler öğretim programındaki 7. Sınıf seviyesinde yer alan kazanım sayıları ve ders saatleri

Öğrenme alanı	Ünite	Kazanım sayısı	Süre/ ders saati	Oranı (%)
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	6	12	11

İnsanlar, Yerler ve çevreler	Ülkemizde Nüfus	5	12	11
Kültür ve miras	Türk Tarihinde Yolculuk	8	27	25
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	5	12	11
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	6	18	17
Güç, yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	5	12	11
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	4	15	14
Genel Toplam		39	108	100

Milli Eğitim Bakanlığı. [25.05.2020]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar.

Sosyal bilgiler iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim programıdır. Bu programın amacı iyi vatandaş yetiştirmektir. Gündelik hayatta karşılaşılan sorunlara karşı doğru ve mantıklı karar alan problem çözebilen bireylerin yetiştirilmesi sosyal bilgiler dersinin temel amacıdır.

Sosyal bilgiler öğretim programına göre sosyal bilgiler dersinin amaçları şu şekildedir (MEB, 2018) ;

1. Bireyler kendi fiziki ve duygusal niteliklerinin, yetenek ve arzularının ne olduğunu bulur.
2. Bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını bilen, ulusal bilinç edinmiş bir birey olarak yetişir.
3. Türkiye cumhuriyetinin ilerlemesinde önemli rol oynayan Atatürk ilke ve inkılaplarının önemini idrak eder.
4. Kanunların tüm vatandaşlar için geçerli olduğunu, her vatandaşında yasalar karşısında eşit olduğunu bilir.

5. Kültürümüzün bugünkü hale gelmesini sağlayan olay ve süreçleri kavrar ve milli bilinci oluşturan kültürel mirasımızın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini anlar.
6.  evresinin coğrafi özelliklerini tanır ve doğal çevrenin insan yaşamını etkilediğini anlar.
7. Bilgiyi gerektiğinde farklı biçimlere sokar (harita, grafik, diyagram), bu şekillerde kullanır ve geliştirir.
8. Ekonomik anlamda ilerlemek için uluslararası ilişkilerin önemini kavrar.
9. Toplumsal düzenin sağlanması için çalışmanın gerekliliğini anlar, meslekleri öğrenir. Her mesleğin ayrı bir amaca hizmet ettiğini bilir.
10. Geçmişten gelen farklı zamanlardan kalan tarihi kanıtları sorgular, elde ettiği verilerle farklı dönemlerdeki insanların arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarır.
11. Geçmişten bugüne bilim ve teknolojiadaki ilerlemeyi, bu ilerlemenin gündelik yaşamı nasıl etkilediğini kavrar.
12. Bilgiye ulaşırken, bilgiyi kullanırken ve üretirken bilimsel ahlakı göz önünde bulundurması gerektiğini bilir.
13. Sosyal bilimlere ait temel kavramlar aracılığıyla birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklar.
14. Bireysel ve toplumsal problemleri çözebilmek için katılımın gerekliliğine inanır, aynı zamanda  zg n fikirler sunar.
15. Tarihsel süreçte; insan hakları, demokrasi, ulusal egemenlik, laiklik gibi kavramların nasıl oluştuğunu, bu kavramların günümüzdeki önemini anlayarak günlük yaşamını demokratik kuralları gözeterek düzenler.
16. Toplumlararası ilişkilerde farklı dönem ve mekanların sosyal, kültürel, ekonomik etkileşimini inceler.
17. Toplumsal ve evrensel olaylara karşı duyarlı olur.
18. Fiziksel ve duygusal özelliklerinin; ilgi istek ve yeteneklerinin fakında olan  zg r bireyler yetiştirmek (MEB, 2018).

2.3. Edebiyat ve Eğitim İlişkisi

Edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. Her ikisi de insan ve insan topluluklarıyla ilgilenir. İnsanların yaşadıkları olaylar, çevreleriyle ilişkileri edebiyat ve eğitimin

temel konularıdır. Edebiyat eserlerinin birçoğu insanları birçok yönden eğitmek amacıyla yazılmıştır. Türk edebiyatındaki birçok yazar, eserlerinde insanlara hayata nasıl yaşamaları ve nelere değer vermeleri gerektiğiyle ilgili bilgiler vermiştir. Edebiyat insana çok çeşitli duyma düşünme örnekleri sunar, yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar farklı karakter olduğunu gösterir. İnsan da bu örneklerden kendisi için en uygun olanı seçer ve benimser.

Edebiyatçı yaşadığı çağa tanıklık eder. Bu sayede edebi eserlerle geçmişte yaşanan dönemin koşullarını birçok yönden öğreniriz. Ancak geçmişte yazılan eserler günümüze uyarlanamaz. Çünkü geçmişte yazılan eserler o dönemin düşüncelerine göre şekil alır. Tabi bu durum her edebi ürün için geçerli değildir. Eserlerinde şiddet ve savaşın karşısında durup, yetmiş iki millete eşit olarak bakan ‘Yunus Emre’nin düşünceleri bugün için de büyük bir öneme sahiptir (Kavcar, 2017).

Edebiyat; okuma, yazma, dinleme, konuşma olarak toplamda dört temel dil becerisinin gelişmesine katkı sağlar. Bunun dışında derste kullanılan uygun bir edebi ürün bu katkıların yanı sıra ders motivasyonunu artırır. Ders ilgi çekici hale getirilmiş olur. Edebiyat, çocuklarda bilişsel ve duyuşsal alanların gelişmesini sağlar. Farklı gelişim alanlarına katkıda bulunmasının yanında, farklı duyu organlarına da hitap eder. Farklı duyu organlarına hitap ettiği için de akılda kalıcı hale gelir, hatırlamayı kolaylaştırır. Edebi ürünler aynı zamanda dersi eğlenceli hale getirerek, eğitim sürecini sıkıcılıktan uzaklaştırır, öğretimi zenginleştirir. Öğrencinin ilgi duyarak geçirdiği bir ders süreci, öğrenci tarafından pasif ve sıkıcı geçen bir ders sürecine göre doğal olarak daha kalıcı olacaktır. Edebi eserlerle tanışan çocuklar, hayal güçleri gelişmiş, daha yaratıcı olan çocuklar haline gelirler.

2.3.1. Çocuk ve Edebiyat

Öztürk (2014), çocuk edebiyatını; çocukların hayal, duygu, düşüncelerini geliştirmek, öğrenirken eğlenmelerini sağlamak amacıyla ile oluşturulan çocuksu bir edebiyat olarak ifade eder. Çocuk edebiyatının en belirgin özelliği çocuğa göre olmasıdır. Ancak çocuk edebiyatında sadece çocuk anlatılmaz. Yetişkinlere de hitap eden bir türdür.

Bir çocuğun eğitimi toplumun geleceği açısından oldukça önemlidir. Çocukların eğitiminde edebiyat önemli bir yere sahiptir. Edebi ürünler kültür aktarımına katkı sağlar. Büyükler küçüklere masal veya halk hikayesi anlatırken istemsiz şekilde

atalarının dil, din, gelenek, göreneklerini de çocuklara aktarırlar. Yeni nesiller de bu öğeleri farkında olmadan benimser ve kendinden sonraki kuşaklara aktarır (Arıcı, 2018). Edebi ürünler aracılığıyla çocuklar geçmişte yaşayan kişilerin hayatlarına şahit olur, dönemin koşullarını algılar.

Geçmişte de özellikle tarih eğitiminde edebi eserlere başvurulmuştur. Örneğin islamdan önceki dönemlerde manzum eserler aracılığıyla tarih eğitimi sağlanmıştır. Aynı şekilde bu gelenek Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Özellikle destan ve efsaneler halk arasında yaşatılmış ve nesilden nesile aktarılmıştır (Demircioğlu, Demircioğlu, 2017). Bu dönemde yazarı belli olan edebi eserlerin yanı sıra yazarı belli olmayan cenkname, menakıbname, şehname, gazavatname, battalname, zafername, fetihname gibi edebi türler de halk arasında söylenip dinlendiği yerlerde tarih eğitimine hizmet etmiştir.

Edebi ürünler aracılığıyla çocukların okuma ve anlama becerisi gelişir. Çocuklarda dil düzeyi, duygu ve düşünce dünyası, anlama ve kavrama becerileri gibi farklı alanlarda olumlu değişimlere neden olur. Şiir, roman, hikaye, gezi yazısı, anı, biyografi gibi edebi ürünler çocuklara okuma ve anlama becerisi kazandırır. Edebiyatı günlük hayatına dahil etmiş bir çocuğun söz varlığı gelişir. Edebi ürünler sayesinde çocuk deyim, atasözü, özlü söz, ikileme gibi çeşitli zengin sözlerle karşılaşır. Ve zaman içerisinde bu zengin içerikleri benimser. Kendisi de kullanır.

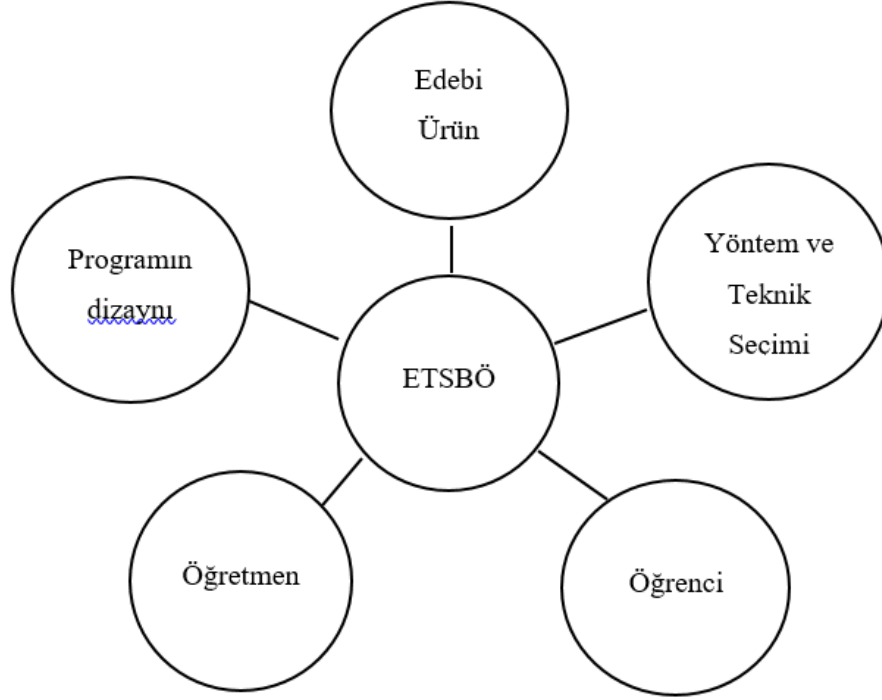
Edebiyatın birçok türü çocuk eğitiminde kullanılabilir. Her bir edebi ürün çocuklarda farklı gelişim alanlarına katkıda bulunur. Örneğin masallar, çocuğun duygu ve hayal gücünü geliştirirken, diğer bir yandan iyilik- kötülük, güzel çirkin gibi kültürel ve ahlaki değerlerin de çocuğa kazandırılmasına yardımcı olur.

2.3.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Edebiyat

1992 yılı itibarıyla yayımlanmaya başlayan The Social Studies (Sosyal Bilgiler) dergisinde yayımlanan makalelerde, edebi ürünlerin; tarih eğitim, coğrafya eğitimi, arkeoloji eğitimi, çevre eğitimi, karakter ve ahlak eğitimi, kültürel öğelerin öğretimi, değerlerin öğretimi, ekonomi öğretimi gibi alanlarda yararlanabilecek materyaller olduğunu kanıtlayan birçok örneğe yer verilmiştir. Bu durum çocuk edebiyatı ürünlerinin sosyal bilgiler öğretimindeki önemini kanıtlamaktadır (Özcan, 2008).

Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin 4 ana ögesi bulunmaktadır. Bunlar Edebi ürün, öğretim programı, yöntem ve teknik, öğretmendir. Bu öğeler birbirini

tamamlayan bir zincirin parçalarıdır. Biri olmadan ulaşılmak istenen hedef tam olarak gerçekleşemez (Demir, Akengin, 2014). Aşağıda edebiyat temelli sosyal bilgiler eğitiminde yer alan 5 temel ögeye yer verilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin temel öğeleri

Sosyal bilgiler çok disiplinli bir derstir. Öğretim programına göre tarih, felsefe, ekonomi, coğrafya, antropoloji, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve hukuk gibi sosyal bilim dalları ile insan hakları, demokrasi ve yurttaşlık gibi konuların bir bütün halinde öğretilmesi gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. 5. 6. ve 7. Sınıflarda öğrenim göre öğrencilerin kritik dönem olarak kastedilen yaşlarına denk gelir. Bu yaşlardaki öğrencilerde düşünme, karar verme gibi duyuşsal alandaki beceriler daha çok ön plana çıkar. Sosyal Bilimlerin disiplinlerinden yararlanılarak bu beceriler kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çiftçi, 2011).

Sosyal bilgiler dersiyle entegre edilebilecek çalışma alanlarından birisi de edebiyattır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı disiplinler arası bilgi paylaşımı sağlar. Sosyal bilgiler öğretiminde temel amaç mantıklı ve doğru karar alabilen problem çözme becerisi gelişmiş çocuklar yetiştirmektir. Bu amaçların gerçekleşebilmesi için çocukların yeteri kadar sözlü ve yazılı dil yeteneklerine sahip olması gerekir. Sosyal bilgiler konuları çocuklarda bu becerilerin geliştirilmesi adına gerekli ortamı sağlar.

Sosyal bilgiler dersinde yer alan üniteler birçok bilim dalı açısından çok yönlü olarak işlenir. Bir sosyal bilgiler öğretmeni de bu durumu göz önünde bulundurarak dersi çok yönlü olarak işlemelidir. Öğretmenler derste kullanacakları yöntem ve teknikleri, dersin hedef kazanımlarını göz önünde bulundurarak belirler ve ders sürecini buna göre şekillendirir. Pek tabi bu süreçte edebi ürünler de kullanılabilir. Pek tabi öğretmenlerin edebiyatla birleştirilmiş bir sosyal bilgiler dersini başarıyla gerçekleştirmesi, onun konuyla ilgili yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmasına bağlıdır (Öztürk, 2014).

Derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programında birçok noktada vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda programa göre sosyal bilgiler dersi; efsane, masal, atasözü, halk hikâyesi, destan, türkü ve şiir gibi edebi ürün türlerinden faydalanılarak edebî ürünlerle desteklenmelidir.

2005’ te yayınlanan öğretim programından önce, genel olarak ezberci anlayışa göre ilerleyen ders süreci yeni programla birlikte bir değişim sürecine girmiştir. Ezber yerine düşünmeye dayalı bir sosyal bilgiler için çalışılmıştır. Öğrenci katılımının sağlandığı, bütüncül bir içeriğe sahip bir ders için kollar sıvanmış, bu doğrultuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi olarak edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi karşımıza çıkmaktadır. Gün geçtikçe artan çalışmalar sonucunda edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin, konunun öğretimine katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Edebiyat ve sosyal bilgiler arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ders kitapları çok fazla kavram içeren, salt bilgidен oluşan ezberci kitaplar olmaktan çıkarılmıştır.

Doğanay (1991), sosyal bilgiler öğretiminde edebi eserlerden nasıl yararlanılabileceği konusunda yaptığı çalışmasında edebi ürünlerin kullanımının öğretime nasıl katkı sağlayacağını açıklamış ve sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürün kullanımını 5 temel gerekçeyle ilişkilendirmişlerdir. Bunlar; İlgi, uygunluk, geniş kapsamlılık, vatandaşlık olarak sıralanmıştır. Doğanay (1991), derste edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin konunun anlaşılması ve kavramlar arası ilişkiyi daha iyi sağlamasında katkı sağlayacağını belirtmiştir. Buna ek olarak öğrenilecek kavramla öğrencinin ön bilgilerinin ilişkilendirilmesinin yeni bilgiyi edinmede kolaylık sağladığını ifade etmektedir. Öğrencilerin etkili bir vatandaş olabilmeleri için eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları gerekir. Bunu da eleştirel okuma becerisiyle kazanırlar. Bu

noktada edebi ürünler eleştirel düşünme becerisini geliştirebilecek materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğanay (2004), yaptığı çeviri çalışmasının son kısmında sosyal bilgiler ile edebi ürünlerin arasında sıkı bir ilişki olduğunu, kavramsal anlamayı güçlendirdiğini belirtmiştir. Edebi ürün destekli sosyal bilgiler öğretiminin günümüzdeki yeni sosyal bilgiler anlayışını desteklediğini aktarmıştır.

Ülkemizde sosyal bilgiler dersinin öğretiminde edebi ürün kullanımı çok eski bir geçmişe sahip değildir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte edebi ürünler öğretimde kullanılan ders kitaplarında yer alan ünite sonlarındaki tarihi okuma parçalarıyla karşımıza çıkmaktadır (Ata,2000). Sosyal bilgiler dersi 1968 yılından itibaren kurumsal kimlik kazanmaya başlamıştır. 1998 yılında ise ilk defa bütüncül bakış açısına göre ele alınan bir program ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu dönemlerde hazırlanan programlarda edebi ürün kullanımına gereken ilgi ve ihtimam gösterilmemiştir (Şimşek, 2006). Edebi ürünler 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa göre ve öğrenci merkezli olarak hazırlanan yeni programla birlikte hak ettiği değeri görmeye başlamıştır (Şimşek, 2009).

Güncel sosyal bilgiler öğretim programında, program uygulanırken dikkat edilmesi gereken noktalar başlığı altında edebi ürün kullanımıyla ilgili bir maddenin yer alması dikkat çekicidir. Programa göre şiir, türkü, hikaye, masal, destan, atasözü, hatıra, gezi yazısı gibi edebi türlerin öğrenciler tarafından okunması için teşvik etmenin gerekliliğine yer verilmiştir. Aynı zamanda bazı kazanımlar öğrencilere aktarılırken, şiir, öykü, destan, hikaye gibi edebi ürünlerle desteklenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Örneğin 4. Sınıf 3.üniteye yer alan “yaşadığı yer ve etrafındaki yer şekilleri ve bu yerin nüfus özellikleri hakkında çıkarımlar ortaya koyar” kazanımının açıklama kısmında, kazanım işlenirken edebi ürünlerden yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Aynı şekilde programa göre 6. Sınıf kültür ve miras ünitesinde yer alan “ Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin siyasi, ekonomik, kültürel, coğrafi özellikleriyle ilgili çıkarımlar yapar” kazanımı işlenirken yazıt, destan gibi edebi ürünlere yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bir diğer örnek ise çalışma konumuz olan 7. Sınıf seviyesindeki kazanımlarla ilgilidir. 7.sınıf ‘Kültür ve Miras’ ünitesinde yer alan son kazanımda öğrencinin “Osmanlı kültür, sanat, ve estetik anlayışına örnekler vermesi istenmektedir. Bu amaçla da öğrencilere bu kazanım aktarılırken yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerine yer verilmesi gerektiği

belirtilmiştir. Aynı zamanda bir başka öğrenme alanı olan etkin vatandaşlıkta öğrencinin Türkçeyi doğru ve güzel kullanması için özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Tüm bu örneklerden de anlaşıldığı üzere yeni program öğrenciyi derste aktif kılacak materyallere yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Hiç kuşkusuz bu materyallerden birisi de edebi ürünlerdir. Bu ürünlerin öğrenim sürecinde kullanılması öğrencilerin duyuşsal davranış özelliklerini büyük oranda arttırdığı gözlemlenmektedir (Öztürk, Otluoğlu, 2002).

Edebi metinler sadece Türkçe yada edebiyat gibi bir dersle sınırlandırılmamalıdır. Asıl amacı etkili, iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi, bu amacı gerçekleştirebilmek için yine aynı amaçlara sahip olan edebiyatla ilişkilendirilebilir. Demir ve Akengin (2014), sosyal bilgilerin amaçları ve edebiyat ürünlerinin öğrencilerde bıraktığı etki arasında oldukça fazla bir ilişki bulunduğunu belirtmektedir. Oruç (2009) ise; Sosyal bilgiler dersinin öğretiminin mutlaka edebi ürünlerle desteklenmesi gerektiğini savunur. Ona göre edebi ürünler, sosyal bilgiler dersinde kullanılması gereken en temel materyallerdir.

Edebi ürünlerden faydalanılarak işlenen bir sosyal bilgiler dersinde öğrenci, günümüz ve geçmiş arasında bağ kuracak, günümüz ve geçmiş arasında karşılaştırmalar yaparak benzerlik ve farklıları görecektir, böylece zaman içindeki sürekliliği veya değişimi ayırt edecektir (Otluoğlu, 2001'den aktaran Beldağ, Aktaş, 2016).

Sözlü ve yazılı edebi ürünlerin okullardaki kültür aktarımının temel öğeleri olduğunu belirten Nelson ve Nelson (1999), edebi ürünler kullanılarak öğrencilere yeni bilgiler ve değerler kazandırmanın özellikle tarih konularının öğretimi sırasında geçmiş dönemlerden beri bilinen bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir (Otluoğlu, 2001'den aktaran Beldağ, Aktaş, 2016). Öğretim ortamında edebi ürünlerin etkili bir şekilde kullanılması, öğrencilerin analiz, farklı bakış açısı edinme, analiz yapma, yorumlama, anlama, empati kurma gibi becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu becerilerin yanı sıra öğrenciler, milli ve evrensel değerleri de kazanmaktadırlar (Beldağ, Aktaş, 2016). Edebi ürünler insanın iç dünyasına hitap eder böylece; öğrencilerde iyilik, sevgi, dostluk, saygı, affetme, hoşgörü, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük gibi temel duygular gelişmiş olur (Otluoğlu 2001'den aktaran Beldağ, Aktaş, 2016). Türkçe'nin etkili ve güzel bir şekilde kullanıldığı edebi ürünler, hem toplumun kültürel değerlerini yansıtır hem de insanın duygularına hitap edip onların gelişmesine katkı sağlar (Beldağ, Aktaş, 2016).

Öztürk (2003), edebiyat ve eğitim arasında sıkı bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Edebi ürünler, öğrenciye birden çok deneyim sağlayacak öğrenme ortamları oluşturur. Edebi ürünler aracılığıyla öğrenciler, temel değerleri öğrenebilir, aynı zamanda birçok beceri edinebilir. Aynı zamanda öğretim sürecinde edebi ürünlerin kullanılması öğrenci katılımını artırır, böylece etkin öğrenme ortamları oluşmaktadır. Bu durum öğrenmenin kalıcı olmasını sağlar aynı zamanda derse ilgiyi artırır (Çiftçi, 2011).

Edebi ürünler aracılığıyla sosyal bilgiler dersinde birçok öğrenme gerçekleşebilmektedir. Çocuklar edebi ürünler ile kendilerini başkalarıyla karşılaştırabilir, empati kurabilir, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların yaşama şekillerini öğrenir, yeni kavramlar öğrenir, okuma becerisi gelişir (Sağlam, 1980).

Sever (1998), öğrencinin edebi metinler ile kurulan iletişim sayesinde duyarlılık oluşumu sağlandığını ifade etmektedir. Aynı zamanda kültürel bilinçlenmenin oluşumunda edebi ürünlerin katkı sağladığı belirtmektedir.

Demokratik kültür ortamının oluşmasına etki eden davranışların, yaşatılarak, hissettirilerek kazandırılmasını sağlayan bir süreç olarak tanımlanan edebiyat; bütü toplumlarda kültürel kimlik oluşumunda olumlu bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeri, 2000'den aktaran Çiftçi, 2011).

Yukarıda yer alan bilgilere dayanarak, sosyal bilgiler ve edebiyat arasındaki ilişki büyük önem ifade etmektedir. Çiftçi'ye (2011) göre sosyal bilgiler dersinde milli duyguları yansıtan, kültürel değerlere önem veren, yaşanan toplumun tarihi ve coğrafyası hakkında gerçekçi bilgiler veren, edebi eserler kullanılmalı ve bu eserlerden mümkün olduğunca yararlanılmalıdır (Çiftçi, 2011).

2.3.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebi Türler

Aşağıdaki tabloda sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek edebiyat türlerine yer verilmiştir.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebiyat Türleri

1. Hikaye	2. Şiir
3. Biyografi	4. Atasözleri
5. Roman	6. Seyahatnameler
7. Deneme	8. Destanlar

9. Mektup	10. Fabl
11. Sohbet	12. Gezi yazıları
13. Tiyatro	14. Efsane

Bu tablo Otluoğlu ve Öztürk (2002) tarafından verilen tablolarından yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 4’ de verilen sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek edebi ürünlerin açıklamaları aşağıda yer verilerek açıklanmıştır.

Hikaye: Gerçek yada gerçeğe yakın bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılmasına hikaye denir (TDK, 2015). Bir başka tanıma göre ise hikaye; birkaç kişinin başından geçen olayların anlatıldığı belirli bir zaman ve mekan belirtilerek yazılan birkaç sayfalık yazılardır (Saçkesen, 2008). Hikayeler gerçekçi olmalarından ötürü masal ve destanlardan farklıdır. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek edebi ürünlerden birisi de hikayelerdir. Özellikle tarihle ilgili konularda hikayelerin kullanılması etkili olabilir (Akdağ, 2020). Tarihin öğrenilmesi ve ilgi çekici bir hale gelmesi için hikaye, tarihi roman, destan ve öyküler kullanılabilir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek hikayelerin belirli özelliklere sahip olması beklenmektedir. Bunlar; Öğretim programına uygunluk, öğrenci düzeyine uygunluk, hikayenin uygunluğu (Ünlü, Ay, 2020). Bunun yanı sıra öğretim sürecinde kullanılacak hikayelerin niteliği, gerçeği yansıtması, yer, kişi, zaman, mekan ve dil bilgisi olarak işlenecek konuya ve öğrencilerin gelişimlerine uygun olması gerekmektedir (Akdağ, 2020).

Sosyal bilgiler öğretiminde hikayelerin kullanılmasının katkıları şu şekilde belirtilmiştir (Savage ve Savage, 1993; Akt: Demir ve Akengin, 2011: 5);

- Öğrenciler birçok farklı kültürün bulunduğunu ve bu kültürlerle ait özellikleri anlar.
- Öğrenciler, hikayede yer alan yer ve mekanları hayal güçlerine göre şekillendirir.
- Öğrenciler, şuan ve sonra gibi zaman kavramlarını anlar.
- Öğrenciler, insanların istek ve ihtiyaçlarının yanı sıra dünyada yaşayan kıtlık, doğal afetler gibi problemlerin farkına varır.

Aynı zamanda Akdağ (2020), Çocukların zihinsel becerilerini geliştirmek için hikayelerin önem ifade ettiğini, sosyal bilgiler öğretiminde bu tür edebi ürünlere yer

verilmesinin, öğrencinin konuya karşı ilgisini arttırmada, konuyu araştırma isteği uyandırmada, çocukların olaylara farklı bir perspektiften bakmasını sağlamada etki ettiğini belirtmektedir.

Sosyal bilgiler dersi; görev ve sorumluluklarını bilen, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık gösteren ve bu sorunların çözümü için fikir üretebilen, toplumsal sorunların çözümü için gereken belirli beceri ve davranışları edinmiş bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Aykaç, 2000). Bu noktada edebi ürünlerden hikayeler, gerçek olaylara yer verebilen bir edebi ürün türü olması bakımından önem ifa etmektedir. Derste kullanılan gerçeğe yakın hikayelerle öğrenci için günlük yaşantısında gerçek bilgi ve becerilerin kazandırılması sağlanabilir. Hikaye, diğer edebi türlere nispeten sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en çok kullanılan edebi türdür (Kaymakçı, 2012; Kaymakçı, 2013, Oruç, 2009).

Şiir: Şiir kavramı tek bir tanıma sığdıramayacak kadar geniş bir kavramdır. Ancak genel olarak tanımlarda belirli noktalara vurgu yapılmaktadır. Yapılan tanımlara bakıldığında tüm tanımların ortak noktası olarak ahenk, sembol, duygu ve hayallerden bahsedildiği görülmektedir. Türk dil kurumu da yaptığı tanımda bu ortak noktalara vurgu yapmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK, 2011) sözlüğünde şiir; “ Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebi anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk” şeklinde tanımlanmıştır. Bu edebi tür, kendine has bir tema, yapı üslup ve dile sahiptir. Şiirler coşku ve heyecanı yansıtır. Bu nedenle çocukların ilgisini çekebilecek niteliktedir. Şiir aracılığıyla çocukların kelime dağarcığı gelişir, çocukta ifade gücü kuvvetlenir. Çocuklar için hazırlanan şiirler belirli özelliklere sahip olmalıdır. Bunlar; (Arıcı, 2018)

- Duygular ve hayaller çocukların günlük hayatlarıyla uyumlu olmalıdır.
- Mısralar kısa olmalı, tasvirler sade bir şekilde ifade edilmelidir.
- Anlatılanlar bir beyit olarak yada dördlük halinde verilmelidir.
- Kafiye kullanılacaksa bunlar birbirine yakın mısralarda yer verilmelidir.
- Kullanılacak temalar yaşama sevinci, aile sevgisi, doğa ve yurt sevgisi, güzellik duygusu gibi olumlu duygu ve davranışları kazandırmaya, geliştirmeye yönelik olmalıdır.

Tüm bunlara ek olarak, Çalışkan (2020), Çocukların şiire karşı gösterdikleri ilginin yaş seviyelerine göre değiştiğini, öğretim ortamlarında kullanılacak olan şiirlerin konularının sınıf düzeylerine uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda yapılan çalışmada; öğretim sürecinde kullanılacak olan şiirlerin, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine, anlama ve kavrama düzeylerine uygun olması gerektiği ifade edilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde şiirlerden yararlanma disiplinler arası bilgi paylaşımını sağlar. Aynı zamanda şiir kullanılarak gerçekleştirilen bir sosyal bilgiler dersiyle çocuk, eleştirel düşünme, empati kurma, çoklu bakış açısı, dili güzel kullanma, iletişim, zaman ve kronoloji gibi çeşitli becerileri edinmiş olmaktadır (Çalışkan, Buluç, 2020).

Şiirin içerisinde bulunan mecazlar, benzetmeler, imgeler, kafiyeler, sesteş sözcükler gibi dilin yapısından kaynaklanan birden fazla öge çocuğa dil farkındalığı kazandırmaktadır bu sayede şiir çocukların ana dilinin inceliklerinin farkına varmalarını sağlamaktadır (Tunagür, 2021).

Destan: Mitolojik dönemlerde ortaya çıkmış, bir ulusun ortak bilinç ve duygularında yer edinmiş kahramanlıklar, savaşlar, göçler, aşk ve din, gibi içeriklere sahip olan, bu içeriklerin doğaüstü olaylarla süslenerek anlatıldığı anonim olan sözlü kültür eserleridir (Tokcan, 2020).

Aşağıda destanların genel özelliklerine yer verilmiştir;

- Ananom eserlerdir, belirli bir ulusun özelliklerini aktarır.
- Genel olarak manzum olarak oluşturulurlar.
- Gerçekte olması mümkün olan konularla birlikte olması mümkün olan konularda işlenir. İşlenen konular o milleti en çok etkileyen konulardan seçilir.
- Kahramanlar olağüstü güçlere sahiptir. Kahramanlar gerçeğe göre çok daha büyük, daha zengindir. Destanlarda sıradan insanlara yer verilmez.
- Destanlarda konu olarak daha çok aşkı kahramanlık, ölüm, savaş, vatan sevgisi gibi konulara yer verilir.
- Destanlarda konuların işleniş amacı toplumsal fayda sağlamaktır.
- Destanlarda işlenen konular gerçeklik değeri taşımazlar. Tarih kitaplarında destanlardan beslenmez. Fakat yine de anlatılan gerçeğe bağlantısı olmayna şeyler olsa da, çok eski dönemler hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir.

- Destanlar içerik olarak bir toplumun başından geçen önemli olayları konu edinir.
- Kahramanların yaptıkları heyecanlı, coşkulu bir şekilde anlatılır.
- Destanlar bir toplumun dil, değerler gibi öğelerini yaşatılmasında önemli bir yere sahiptir (Yalçın, Aytaş, 2014).

Destanların sosyal bilgiler derisinde kullanılması hayal gücünün en fazla geliştiği dönemdeki çocukların derse karşı ilgili olmasına katkı sağlayacaktır (Tokcan, 2020).

Destanlar, hayal gücünün gelişmesine katkı sağlamasının yanı sıra içinde bulundukları toplumun ortak değerlerini, duygu ve düşüncelerini öğrenmede faydalanılabilecek edebi ürün türlerinden biridir (Tokcan, 2020). Sosyal bilgiler öğretim proframında destanların kullanımıyla ilgili kazanımlara yer verilmiştir. Örneğin 6. Sınıf 2. Öğrenme alanında yer alan “ Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafî, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur” kazanımının açıklama kısmında destanlardan faydalanılması gerektiği belirtilmiştir (Meb, 2018). Destanlar ulusların başından geçen önemli olayları konu olarak ele aldığından, özellikle islam öncesi Türk milletinin devlet yapısı ekonomik ve sosyal özelliklerinin öğrencilere öğretilmesinde bir araç olarak kullanılabilir (Tokcan, 2020).

Masal: Bazı kahramanları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayların bir masal ülkesinde yaşandığı, hayal ürünü olmasına rağmen dinleyicileri inandırabilen bir anlatım türü olarak tanımlanmıştır (Sakaoğlu, 1999). Türk dil kurumunun yaptığı tanıma göre ise masal “genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebi tür” (TDK) olarak tanımlanmaktadır.

Asutay (2013), masalların özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Gereksiz tekrarlardan kaçınılır.
- Anlatım sade ve anlaşılırdır.
- Duygu ve düşünceler kısa ve kesin olarak ifade edilir.
- Yer ve zaman belirsizdir.
- Rivayet zaman kipi olan “mış, miş” kullanılır.
- Gerçekte yaşanması mümkün olmayan olaylara yer verilir.
- Söyleyeni belli değildir, bu önüyle anonimdir.

Ciravoğlu (2000) ise masalların özellerini şu şekilde açıklamıştır;

- Masallarda konuşma dili kullanılır, süslü kelimelere ve kelime oyunlarına yer verilmez.
- Masallarda geçen mekan ve kişi isimleri kesin değildir. Örneğin “ uzak diyarlardan birinde” gibi sadece adların yer aldığı cümlelere yer verilir. Gerçekle tek bağlatışı budur.
- Zaman kavramı net değildir. Masallarda zaman varsayımlara dayanır.
- Genellikle masalları oluşturan kişiler belli değildir.
- Masallar aracılığı ile geçmişe dair bilgi edinmek mümkündür. Masallar sayesinde bir ülkenin yaşayış tarzı, alışkanlıkları gibi temel özelliklerini öğrenmek mümkündür.
- Masalların içerisinde tekerlemelere yer verilir. “Evvel zaman içinde..”, “Bir varmış bir yokmuş..”, “Onlar ermiş muradına..”, gibi tekerlemeler sıklıkla kullanılan tekerlemeler arasındadır. Bu tekerlemeler masalların farklı bölümlerinde yer verilebilir. Başında, ortasında yada sonunda kullanılabilir.
- Masallarda ahlaki öğelere yer verilir. Bu öğelere zıt kavramlarla birlikte yer verilir. İyi- kötü, güzel- çirkin, zengin- fakir gibi.
- Masallarda kötülük cezalandırılır. İyiler ödüllendirilir.
- Masallarda öğretici öğelere sıklıkla yer verilir. Her zaman çalışan başarılı olur.
- Masallarda dev, peri gibi doğaüstü canlılara yer verilir.
Doğaüstü canlılar: Dev, peri vb.
Mucizevi kişiler: Derviş, Hızır vb.
Hayvanlar: Çekirge, karınca, eşek, inek vb.
Nesneler: Yüzük, kolye, asa vb.
- Türklere ait masallarda pasif kahramanlara çok sık rastlanmaz. Kaybeden, kolay yön verilen kişiler yok gibidir.
- Masallarda kahramanlar, mekan, kültürel unsurlar önemli öğelerdir.
- Masallarda tekerlemelerin yanı sıra deyim ve atasözlerine sıklıkla rastlanır.

Masalların kullanıldığı bir ders sürecinde öğrenciye birçok katkı sağlanmış olur. Aşağıda masalların öğrencilere sağladığı yararları yer verilmiştir.

- Masal içinde yer alan öğretilerle çocukları gerçek hayata hazır hale getirir.
- Masallar aracılığıyla çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılır.

- Çocukların kelime haznesi gelişir.
- Masallar ile öğrencilere kültür aktarımı yapılır.
- Çocukların yaratıcılığını geliştirir.
- Çocukların dinleme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Çocukların ahlaki olarak gelişmesine etki eder.
- Masallar ile konuşma ve dinleme becerileri gelişir.
- Okuma alışkanlığı masallarla başlatılır.

Masallar toplumun eğitilmesine katkı sağlayan öğelerden bir tanesidir (Halimoğlu, 2002). Masallar aracılığıyla insanlar yüzyıllar boyunca, kendi yaşantılarıyla ilgili çözümleri, hayata karşı beklentilerini masaldaki olaylara ve kahramanlara yüklemişler bu sayede gelecek nesillere uyarılmış ve eğitmişlerdir (Yılmaz, 2012).

Sosyal bilgiler öğretiminde masal kullanımı aracılığıyla öğretim programının hedeflediği vatandaş tipinin yetişmesinde, programda belirlenen değerlerin aktarımında, öğrenme sürecinin eğlenceli geçmesinde, öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasında olumlu yönde katkı sağlanmaktadır (Tokcan, 2020).

Seyahatname/ Gezi Yazısı: Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerden birisi de seyahatnemelerdir. Seyahatname, seyahatlerin yazıya dökülmesiyle ortaya çıkan çeşitli amaçlara hizmet eden yazılı eserlerdir. Seyahatnamelere sosyal bilgiler öğretim programında genellikle tarihle ilgili konuların öğretimi sırasında başvurulmaktadır. Bu sayede öğrencilerde tarihi bilinç ve düşünce yapısı oluşturulmuş olur. Buna ek olarak seyahatname kullanımı ile diğer edebi ürünlerin kullanımında olduğu gibi, konu somutlaştırılmış olur ve böylece öğrenci tarafından daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Şimşek (2015), seyahatnamelerin kültürel öğelerin, coğrafya ve tarihle ilgili bilgilerin sınıf ortamında öğrencilere kolay yoldan öğretilmesini sağlayacağı için değerli bir öğretim aracı olduğunu belirtmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde, öğretim sürecinde seyahatname kullanımıyla ilgili kazanımların yer aldığı görülmektedir. Örneğin 7. Sınıf öğretim programında “ Türk Tarihinde Yolculuk ” ünitesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kazanımlar doğrultusunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında seyahatnameler kullanılmıştır. Ata (2013), ders kitaplarında seyahatnamelerin kullanılmasının Türklerin kültürel öğelerinin öğretilmesinin yanı sıra Anadolu’nun doğal ve tarihi zenginliğinin öğretilmesinde de kullanılabileceğini belirtmektedir. Fakat Oruç (2009),

yaptığı çalışmasında ders kitaplarında en az kullanılan edebi türlerden biri olduğunu belirtmiştir.

Öğretim programına göre hazırlanan 7. Sınıf ders kitabında birçok yabancı seyyahın eserlerinden alıntılara yer verilmiştir. Bu seyyahların; Türk yemek kültürü, Türkler’de sade yaşam tarzı, Türk mimarisi, Türklerde çocuk sevgisi, Türk savaş kültürü, Türk hayırseverliği, bayramlar, kahve kültürü, hamam kültürü hakkında bilgi edinmemizi sağlayan yazıları paylaşılmıştır. Sonrasında bu metinlerle ilgili değerlendirme sorularına yer verilmiştir (Ata, 2013). Oruç ve Aygün(2018)’ ün yaptıkları çalışmada 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Siyasi Birlikten Yeniden Beyliklere” konusunun öğretimi sırasında İbni Battutanın “Büyük Dünya Seychatnamesi”nden bölümlere yer verildiği, bu bölümlerin okuyucuya o dönemin sosyal ve ekonomik yaşantıyla ilgili bilgiler verdiğini belirtmişlerdir.

Biyografi: Geçmişte yaşanan olayların ve bu olayların kahramanlarına dair merak duygusu biyografinin oluşmasındaki temel unsurdur. Eski dönemlerden beridir toplumdaki tanınmış kişilerin yaşamlarını, galibiyet ve başarılarını, savaşlarını, barışlarını insanlara aktarmak için kişiler, toplumlar ve devletler biyografiler oluşturmuşlardır (Er, körükçü, 2020). Biyografi kelimesinin herkesçe kabul edilmiş ortak bir tanımı mevcut değildir. Biyografi hayatın hepsini yada bir bölümünü anlama girişimi olarak tanımlanmıştır (Çetin, 2012). Bir başka tanımda ise tarihte yaşamış önemli kişilerin hayat hikayeleri olarak tanımlanmıştır (Kütükoğlu, 1991).

Derslerde kullanılacak biyografilerin seçimi uygulanması aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlara aşağıda yer verilmiştir;

- Hayatı öğretilecek biyografi şahsiyetleri; Hayat hikayeleriyle, yaşadıkları dönemi etkileyen kişiler arasından seçilmelidir.
- Biyografiler, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinimsel gelişmelerine yarar sağlayacak şekilde hazırlanmalıdır.
- Biyografiler, öğrenciler için eğlendirici materyaller olarak sunulmalıdır.
- Biyografiler hazırlanırken, öğrencilere göre hazırlanmalı, yaş, zeka, ilgi, istek gibi faktörler dikkate alınmalıdır (Er, Körükçü,2020).
- Biyografiler, dikkat çekici fotoğraf, belgesel gibi materyallerle desteklenmeli, öğrencinin dikkatini çekmelidir (Kaymakçı, 2013).

- Biyografide anlatılan kişinin hayatının geçtiği döneme ait yapılan icatlar ve keşifler anlatılmalı, bu icat ve keşiflerin insanlık tarihindeki etkisine değinilmeli, dönemin kültürel özelliklerine yer verilmelidir (Gençtürk, 2005).

Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımı ülkemizde 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa göre hazırlan programdan sonra yaygınlaşmıştır (Er, 2009; Er, 2010; Şimşek, 2006; Şimşek, 2009; Oruç, 2010). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere birbirinden farklı bilgi ve becerilerin kazandırılması noktasında biyografiler kullanılabilir. Aynı zamanda geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında konuların anlamlandırılması noktasında çeşitli kurgular ve rol modellere yer verilebilir. Ders sürecinde biyografilerin kullanılması, öğrencilerin konuları somutlaştırması, empati kurmaları için katkı sağlayabilir (Er, Körükcü, 2020). 2010 yılında yapılan bir çalışmada 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımının akademik başarıya etkisi araştırılmış, çalışma sonucunda biyografiyle işlenen ders grubunda yer alan öğrencilerin biyografi kullanılmayan gruba göre başarısının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Erdem, 2010). Oruç ve Erdem (2010), ise yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin ders karşı tutumuna etkisi araştırmış çıkan sonuca göre biyografiyle işlenen bir derse karşı öğrencilerin olumlu anlamla etkilendiği belirlenmiştir.

Atasözü: dünyada yer alan tüm milletlerin geçmişten günümüze kadar gelmiş, insanlara yol gösteren sözleri bulunmaktadır. Bu sözler farklı toplumlarda farklı kelimelerle ifade edilirler. Türkiye Türkçesinde atasözü olarak ifade edilirler. Atasözleri, içinde bulundukları toplumda uyması gereken kuralları kişiye öğretmektedir (Akkuş, 2007). Kurt (1991), atasözlerini şu şekilde tanımlamıştır; Takdir eden yada eleştiren, hükümler veren, sosyal ortamı ve insanların iç dünyasını ortaya çıkaran cümlelerdir.

Aşağıda atasözlerinin temel özelliklerine yer verilmiştir;

- Atasözleri genel olarak biçimsel, kavramsal ve dil-üslup yönünden üçe ayrılarak incelenmektedir.
- Kalıplaşmış sözlerdir. Belirli bir kalıba göre söylenir. Kelimelerin yerine bir başkası konulmaz. Aynı zamanda sözcüklerin yerleri değiştirilemez.
- Bazı atasözleri, uzun bir gözlem sonunda olayların nasıl meydana geldiklerini belirtir.

- Atazölerinden bazıları töre gelenek gibi kültürel öğeleri bildirir bazıları ise inançları belirtir.
- Atasözleri genel olarak mecaz anlamlı olmakla birlikte bazıları da gerçek anlamıyla kullanılır.
- Bazı atasözleri kısa bir öykü gibidir.
- Ulusal değerleri belirten sözlerdir. Atasözleri aracılığıyla milletlerin düşünceleri, yaşayış biçimleri, inanç ve gelenek görenekleri hakkında bilgi edinilebilir.
- Atasözleri geniş zaman ve emir kipleriyle oluşturulmuştur (Akkuş, 2007).

Atasözlerinin eğitimde kullanılması; bu sözler toplum mutluluğunu amaç edinmiş, iyiyi güzeli öğütleyen, uyulması istenen temel kurallardır (Mindivanlı, Küçük, Aktaş, 2012). Bundan dolayı atasözleri eğitim için önemli bir yer tutmaktadır. Kendi cümlelerimizi daha etkileyici kılmak, düşüncelerimizi kanıtlamak, anlatılmak isteneni kısaca özetlemek gibi amaçlarla atasözleri ve deyimler kullanılır (Pala, 2002). Bu materyaller aracılığıyla öğrencilere, kendi kültürünün temel özellikleri, anadilinin özellikleri gibi kazanımlar sağlanabilir.

2.4. Sosyal Bilgiler ve Değerler Eğitimi

Değer kavramı TDK tarafından şu şekilde tanımlanmıştır; Bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (TDK, 2009). Bir diğer tanımda ise değerler; bir kişi veya bir toplum tarafından doğru olarak kabul gören var olma veya hareket etme tarzıdır (Doğan, 2004). Değerler hem toplumsal hem de bireysel özelliklere sahiptir. Değerlerin temel özelliklerine aşağıda yer verilmiştir (Özgüven, 1994) ;

- Birey veya bireyin içinde bulunduğu toplum tarafında kabul görmüş bileştirici olgulardır.
- Bireylerin iyiliği ve toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için oluşmuş olduğuna inanılan kıstaslardır.
- Duygu, heyecan, bilinç gibi durumları da ilgilendirir.
- Davranışa etki eden, bireyin bilincinde olan güdülerdir.

Değerler birçok defa sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır. Güngör (1998)'e göre değerler, siyasi, estetik, sosyal, estetik, dini ve teorik olarak sınıflandırılmıştır. Bir

başka sınıflandırmada ise değerler; evrensel ve kültürel olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Bu sınıflamaya göre değerler bireylerin yaptıkları davranışlarda farklı yorumlara, farklı sonuçların doğmasına neden olunduğu belirtilmektedir (Kale, 2004). Değerlerin evrensel ve ulusal olarak sınıflandırıldığı bir başka çalışmada (Ercan, 2001) ise ulusal değerler; vatan, millet, devlet, ordu, cumhuriyet, dil, gelenek ve görenekleri ulusal marş, bayrak, ulusal bayramlar olarak belirtilmiştir. Aynı çalışmaya göre evrensel değerler ise; sevgi, saygı, hoşgörü, bağımsızlık, uygarlık, sanat, bilim, eşitlik, çevre duyarlılığı olarak belirtilmiştir.

Bir toplumun devamlılığını, o toplumun değerleri sağlar. Her bakımdan yetişmiş, donanımlı ve temel değerlere sahip olan bireyler içinde bulundukları toplumları geleceğe taşır. Bireylerin bu şekilde yetiştirilmesi işi en başta ailede başlar. Sonrasında bu eğitim okulla devam ettirilir. Değerlerin öğrencilere aktarılmasında eğitim sistemine ve bu sistemi uygulayan okullar bu konuda büyük bir sorumluluk düşmektedir. Özellikle ilköğretim temel değerlerimizin çocuklara aktarılmasında önemli bir yere sahiptir.

Eğitim sistemimiz; milli ve manevi değerleri benimsemiş, günlük hayatından bu değerlere göre hareket eden, haklarını ve sorumluluklarının farkında olan ve haklarını kullanıp, sorumluluklarını yerine getiren bireylerin yetiştirilmesi amaç edinir (MEB, 2018). Eğitim, toplum tarafından kabul görmüş değerlerin aktarılmasına katkıda bulunmaktadır (İnal, 2004).

Öğretmenler değerleri öğrencilere aktarırken birçok yaklaşımı strateji, yöntem ve tekniğe başvurabilir. Birçok materyal kullanabilir. Değerlerin öğretilmesi aşamasında, öğretmenlerin uyması gereken kurallara aşağı yer verilmiştir (Dilmaç, 2002);

- Öğretmenler örnek olmalı,
- Sınıf içinde ortak bir sosyal ortam oluşturulmalı,
- Öğrencilere sorumluluklar verilmeli böylece ahlaki olarak gelişmesi sağlanmalı,
- Öğrencileri teşvik etmeli,
- Öğrenciler karar verebilme konusunda desteklenmeli,
- Öğrenciler arasında paylaşım desteklenmeli,
- Ortak çalışma desteklenmelidir.

Kolaç ve Özer (2018) sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının değer aktarımına yönelik öğretmen adaylarının görüşlerine başvurduğu çalışmasında; öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına önem verdikleri, destan, öykü, masal, efsane, anı, atasözü, fıkra, mani gibi edebi ürünlerin kullanımının önemini kavradıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının saygı, vatanseverlik ve sevgi değerlerinin edebi ürünler aracılığıyla kazandırılabilceğı sonucuna ulaşmışlardır.

2.5. Sosyal Bilgiler ve Ders Kitapları

Ders kitapları: Milli eğitim programına uygun olarak hazırlanan eğitim materyalleridir. Ders kitapları hazırlanırken amaç; programda yer alan bilgi, değer, becerileri öğrencilere kazandırabilmesidir. 2005 yılında ortaya çıkarılan sosyal bilgiler programı yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak oluşturulmuştur. Doğal olarak ders kitapları da bu yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Bu yaklaşımda öğrencinin derse aktif katılımı hedeflendiğı için davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan önceki ders kitaplarında olduğu gibi salt bilgi yer almaz. Öğrencinin önceden öğrendiklerini anımsamasını sağlayan, tanımların neler olabileceğini hissettiren, öğrencinin kişisel olarak yeni bir şeyler ortaya çıkarmasını sağlayan bir içerik oluşturulmuştur (Altun, 2013).

Konunun başında da değindiğimiz gibi edebiyat da sosyal bilgiler de insanı konu edinir. Bu ortak noktanın yanı sıra edebi ürünler, soyut konuları somutlaştırır, öğrencinin derse karşı ilgisini ve motivasyonunu arttırır; eleştirel düşünme, empati kurma gibi düşünme becerilerini geliştirir; sevgi, vatanseverlik, saygı gibi değerleri öğrencilere aşılar. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde edebiyat ve edebi ürünler tercih edilir ve ders kitaplarında edebi ürünlere yer verilir.

Sosyal bilgiler dersi birçok soyut kavramın bir arada bulunduğu bir derstir. Yapılandırmacı anlayışla hazırlanan bir ders sürecinde öğretmen, bir yandan derse olabildiğince sıkıcılıktan uzak tutmaya çalışırken bir yandan öğrenciye kazandırılacak soyut kavramların öğretilmesi için farklı materyallere başvurur. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında yer alan edebi ürünler; derse konsantrasyon, öğrenmede kalıcılığın sağlanması gibi birden çok amaca hizmet etmektedir. 2005 yılında yayınlanan yeni programdan sonra ders kitapları da yenilenmiştir. Bu kitaplar hem içerik hem de biçimsel olarak birçok değişikliğe

uğramıştır. Yeni kitaplarda görsel nitelik arttırılmış böylece öğrencilerin dikkati çekilmeye çalışılmıştır.

Sıkıcı, ezbere dayalı bir ders kitabı öğrenci tarafından ilgiyle okunacak bir kitap olmaktan uzaklaşır. Bu nedenle öğrencinin ilgisini çekecek içeriklerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda McGowan ve Guzetti, ders kitabında birçok kavram yer aldığını bu kavramların sadece tanımlarla öğrencilere aktarılmaya çalışılmasının konunun kavranmasına engel olduğunu belirtmektedir.

Ders kitapları, öğretim programında yer alan amaç ve hedeflere ulaşmak, programda yer alan değer ve becerileri öğrencilere ulaştırmak amacıyla derslerde okutulan bir materyaldir (Doğan, Torun, 2018).

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan en önemli materyallerden birisi ders kitaplarıdır. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımı çok eski bir geçmişe sahip değildir. Edebi ürünler cumhuriyetin ilk yıllarında ders kitaplarının ünite sonlarında bulunan ‘tarihi okuma parçaları’ olarak karşımıza çıkmıştır (Ata, 2000). Sonrasında, sosyal bilgilerin ülkemizde kurumsallaşmaya başladığı 1968 yılında hazırlanan programda ve bütüncül açıdan yaklaşılan 1998 yılında hazırlanan programda hak ettiği değeri görememiştir (Şimşek 2006). Ancak 2004 yılında yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan yeni programda edebi ürünler hak ettiği itibara kavuşmuştur (Şimşek 2006). Yeni programda, programın uygulanma aşamasıyla ilgili açıklamalar kısmında yer alan iki maddede edebi ürün kullanımıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu maddelere göre edebi ürün ve yazılı materyallere yer verilerek sosyal bilgiler ve edebiyat kaynaştırılmalıdır. Bir başka maddede ise öğretmen; ders konularını sevdiren roman, hikaye, hatıra, fıkra, tarihi roman, şiir ve gezi yazısı gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmesi gerektiğine yer verilmiştir (MEB 2018). Ayrıca, öğretim programı genelinde 4,5,6,7.sınıflar olmak üzere toplam 10 kazanımda edebi türler ve nasıl kullanılması gerektiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Konuyla ilgili 4. Sınıf programında 2, 5.sınıf programında 4, 6. Sınıf programında 3, 7.sınıf programında ise 1 kazanım bulunmaktadır (Işık, 2011).

2004 yılında yayınlanmaya başlayan, yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanmış yeni ders kitapları önceki dönemlerde okutulan ders kitaplarına göre hemen her açıdan değişim göstermiştir. İçerik, hazırlık ve değerlendirme soruları, görsel unsurlar değişmiştir. Konular, aynı zamanda konuların sunum tarzı da değişime uğramıştır. Bu

değişim 2004 yılında hazırlanan yeni öğretim programından kaynaklanmaktadır (Oruç, 2009).

Yeni sosyal bilgiler öğretim programına göre oluşturulan ders kitaplarındaki en büyük farklılık sunum şekillerinden kaynaklanmaktadır. Yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan bu kitaplarda düz ve bilgi aktaran metinlere oldukça az yer verilmiştir. Bu yaklaşımda doğrudan bilgi aktarılmaz, çeşitli kurgular kullanılır. Bu doğrultuda hazırlanan yeni kitaplarda konular işlenirken birbirinden farklı kurgular kullanılmıştır (Oruç, 2009).

Öğretim programı yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenledikten sonra ders kitaplarının da bu anlayışa göre değiştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ders kitapları hazırlanırken düz metinler veya doğrudan bilgi veren bilgilerin olmaması gerekmektedir (Oruç, 2009). 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelediğinde bu hususa dikkat edildiği görülmektedir. İncelenen ders kitabında, olabildiğince salt bilgidен oluşan düz metinlerden uzak durulmuştur. Bilgiler çeşitli etkinlikler yada edebi ürünler aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Ders kitabı için hazırlanan hikayeler aracılığıyla verilmek istenen bilgilerin öğrencilere aktarılması amaçlanmıştır. Hazırlanan bu hikayelerin kahramanları genellikle öğretmen ve öğrencilerdir.

2.5.1. Ders Kitaplarında Edebi Ürün Kullanımı

Günümüzde sosyal bilgiler öğretmenlerinin pek çoğu derslerinde yazılı materyallere yer vermektedir. Bunlardan başlıcası ders kitaplarıdır. İyi bir ders kitabı öğrencilerin başka edebi ürünlerle iletişime geçmesine zemin hazırlar.

Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımı çok eski bir geçmişe sahip değildir. Edebi ürünler cumhuriyetin ilk yıllarında ders kitaplarının ünite sonlarında bulunan ‘tarihi okuma parçaları’ olarak karşımıza çıkmıştır (Ata, 2000). Sonrasında, sosyal bilgilerin ülkemizde kurumsallaşmaya başladığı 1968 yılında hazırlanan programda ve bütüncül açıdan yaklaşılan 1998 yılında hazırlanan programda hak ettiği değeri görememiştir (Şimşek, 2006). Ancak 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan yeni programda edebi ürünler hak ettiği itibara kavuşmuştur (Şimşek 2009). Yeni programda, programın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar kısmında yer alan iki maddede edebi ürün kullanımıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu maddelere göre edebi ürün ve yazılı materyallere yer verilerek sosyal bilgiler ve edebiyat

kaynaştırılmalıdır. Bir başka maddede ise öğretmen; ders konularını sevdiren roman, hikaye, tarihi roman, şiir, hatıra fıkra ve gezi yazısı gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmesi gerektiğine yer verilmiştir. (MEB, 2018). Ayrıca, öğretim programı genelinde 4,5,6,7.sınıflar olmak üzere toplam 10 kazanımda edebi türler ve nasıl kullanılması gerektiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Konuyla ilgili 4. Sınıf programında 2, 5.sınıf programında 4, 6. Sınıf programında 3, 7.sınıf programında ise 1 kazanım bulunmaktadır (Işık ve diğ., 2011).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan hemen hemen her konu işlenirken edebi ürünlere yer verilmiştir. Edebi ürünler kullanıldığı için bu kitaplar içerik açısından zenginleşmiştir. Oruç, sosyal bilgiler öğretiminin yanı sıra, öğretimin gerçekleştirilmesinde kullanılacak ders kitaplarında da edebi ürünlere yer verilmesi gerektiğinin son derece önemli olduğunu belirtmektedir.

Derslerde kullanılan ders kitaplarının hazırlanmasında yapılandırmacı yaklaşım ilkelerine uyulmaktadır. Dolayısıyla bu kitaplarda doğrudan bilgi aktaran düz metinlere yer verilemez. Yeni hazırlanan 4,5,6,7.sınıf ders kitaplarında mümkün olduğunca bu metinlere yer verilmemiştir. Bilgiler aktarılırken edebi ürünler kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle öğrenci, öğretmen veya başka bir kişinin ağzından anlatılan hikâyelere yer verilmiş aynı zamanda yine bu kişilerin anlattıkları anılar kullanılmıştır.

2005 yılından itibaren sosyal bilgiler ders kitaplarında önemli değişimler yaşanmıştır. Yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan ders kitaplarında doğrudan bilgi sunan, tanımlamalarla dolu uzun cümlelere yer verilmez. Aksine öğrenciye deneyim kazandıracak ortamlara zemin hazırlayan, öğrencinin bireysel anlam yaratma çabasını destekleyen metinlere ve etkinliklere yer verilmektedir (Kabapınar, 2019).

Kabapınar konuyla ilgili olarak Ezberci anlayışa dayanan davranışçı ders kitaplarıyla yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanmış ders kitaplarının özelliklerini karşılaştırdığı tablo aşağıdaki gibidir.

Davranışçı öğrenme anlayışı temelinde hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının genel özellikleri;

- Ders kitabının yazarı herşeyin belirleyicisidir.
- Ders kitabına bilgi hakimdir.
- Ezbere dayalı bir kitaptır.

- Değer yargıları tektir.
- Kitaptaki görseller dekoratif amaçlıdır.
- Değerlendirme sürecinde bilgi düzeyinin ölçülmesi hedeflenir.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Kabapınar, 2019):

- Ders kitabı yazarı öğrenme ortamını hazırlayan kişidir.
- Kitap bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlar
- Çoklu bakış açılarına yer verilir.
- Farklı değer yargılarına yer verilir.
- Görsel öğelere yorum sürecinde yer verilir
- Ölçme ve değerlendirme sürecinde bilgi ve becerilerin ölçülmesi hedeflenir.

Bu çalışmada ilk olarak 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan edebi ürünleri tespit etmek amacıyla ders kitabı incelenmiştir. Bu bağlamda Ekoyay yayınları tarafından basılan, 2019/2020 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle kullanılacak olan 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Kitapta yer alan edebi ürünler incelenmiştir. Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu, sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünler ve ders kitabında yer alan edebi ürünlerin ünitelere/öğrenme alanlarına göre dağılımı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu incelemeye göre elde edilen veriler aşağıda yer almaktadır. Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumuna ilişkin verilere tablo 5’ te yer verilmiştir.

Tablo 5. Sosyal bilgiler 7. ders kitabında yer alan yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu

Edebi ürün	Adet
Hikâye	13
Biyografi	8
Otobiyografi	12
Türkü	1
Seyahatname	9
Gezi yazısı	2

Şiir	2
Özlü söz	3
Siyasetname	1
Toplam	51

Edebi ürünlerden hikaye 13 defa, biyografi 8 defa, otobiyografi 12 defa, türkü 1 defa, seyahatname 9 defa, gezi yazısı 2 defa, şiir 2 defa, özlü söz 3 defa, siyasetname 1 defa kullanılmıştır. Buna göre 13 defa kullanılarak ders kitabında en çok tekrar edebi ürün türü hikaye olmuştur. Bu edebi ürünü sırasıyla otobiyografi, seyahatname, biyografi takip etmektedir. En az kullanılan edebi ürünler ise özlü söz, türkü, gezi yazısı ve şiir olmuştur.

Tablo 6’ da İlkokul 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında edebi metinlerin kullanım durumu yer almaktadır.

Tablo 6. 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünler

Edebi Ürün	Sayfa Sayıları
Hikaye	14, 18, 28, 64, 68, 70, 74, 117, 118, 135, 153, 158, 218
Biyografi	38, 66, 135, 136, 137, 140, 141, 185
Otobiyografi	36, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 54, 58, 59
Türkü	74
Seyahatname	82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91
Gezi Yazısı	101, 104
Şiir	116, 152
Özlü Söz	14, 128, 134
Siyasetname	184

Tablo 7’de 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin ünitelere/öğrenme alanlarına göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 7.7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin ünitelere/öğrenme alanlarına göre dağılımı

Ünite	Edebi Ürün
İletişim ve insan ilişkileri	Hikâye (3), Özlü söz (1)
Türk tarihinde yolculuk	Hikâye (4), Otobiyografi (12), Biyografi 2), Türkü (1), Seyahatname (9)
Ülkemizde nüfus	Hikâye (2), Özlü Söz (1) Gezi Yazısı (2), Şiir (1)
Zaman içinde bilim	Biyografi (16)
Ekonomi ve sosyal hayat	Türkü (1), Roman (1), Hikâye (2)
Yaşayan demokrasi	Siyasetname (1), Biyografi (2)
Ülkeler arası köprüler	Hikâye (1)

Tablo 7’ de 7. Sınıf ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin ünite/ öğrenme alanlarına göre dağılımı incelenmiştir. Bu tabloya göre iletişim ve insan ilişkileri ünitesinde edebi ürün olarak en çok hikaye tercih edilmiştir. Hikaye dışında özlü söz, kullanılan diğer bir edebi üründür. Türk tarihinde yolculuk ünitesinde konunun öğretimi için birçok edebi ürün kullanılmıştır. Kullanılan edebi ürünler; Hikaye, otobiyografi, biyografi, türkü, seyahatname olarak tespit edilmiştir. En sık tekrarlanan edebi ürün türü ise otobiyografi olmuştur. Bu edebi ürünü sırasıyla seyahatname, hikaye, biyografi ve türkü takip etmiştir. Bu üniteye kazandırılmak istenen konular genellikle dönemin kahramanlarının ağzından anlatılmaya çalışılmış, bu durum otobiyografinin daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur. Ülkemizde nüfus ünitesinde hikaye ve gezi yazısı eşit olarak tercih edilmiştir. Özlü söz ve şiir tercih edilen diğer edebi ürünlerdir. Zaman içinde bilim ünitesinde ise tek edebi ürün olarak biyografi çıkmaktadır. Günümüz bilimsel birikiminin oluşmasında rolü olarak önemli kişilerin hayatları kısa biyografiler aracılığıyla öğrencilere aktarılmıştır. Ekonomi ve sosyal hayat, yaşayan demokrasi, ülkeler arası köprüler ünitelerinde tercih edilen edebi ürünler ise; türkü, roman, hikaye, siyasetname, biyografi olmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Görüşme Formuna İlişkin Bulgular

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders kitaplarıyla ilgili görüşlerine ait veriler yer almıştır. Yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “*’Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerle ilgili görüşleriniz nelerdir?’*” sorusu yönlendirilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler istatistik haline getirilmiş ve tablolaştırılmıştır.

Aşağıda katılımcı öğretmenlerden yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilen verilerin analizi neticesinde meydana çıkan bulgular yer almaktadır. Araştırmanın alt problemlerine göre elde edilen bulgular şu şekildedir.

- 1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumu.
- 2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri hangi amaçla kullandığı.
- 3.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığı
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığı.
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi kaynaklardan yararlandıkları.
6. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkıları.
7. Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisi.
8. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisi.
9. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısı.

3.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma durumuna ilişkin bulgular

Öğretmenlerin görüşleri ham veri olarak verildikten sonra 2 ayrı kategori altında ele alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanma durumu aşağıdaki gibidir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünleri kullanma durumu

Kategoriler	Katılımcılar
Kullanıyorum	K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K11, K13
Kullanmıyorum	K2, K10
Toplam	13

Sosyal Bilgiler öğretmenleri araştırmanın bu sorusuna kullanıyorum (11), kullanmıyorum (2), şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun edebi ürünleri derslerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin bu görüşleri derslerde edebi ürün kullanımıyla ilgili önem arz etmektedir. Öğretmenler, toplumda yaşanan olayların etkilerini o dönemde oluşturulan eserlerden yararlanarak özellikle tarih ağırlıklı konularda edebi ürünlere başvurduklarını belirtmişlerdir. Tarih gibi edebi ürünleri kullanmaya müsait olan konuların yanı sıra coğrafya gibi bazı konuların edebi ürün kullanmaya yönelik olmadığı da öğretmenler tarafından ifade edilen görüşler arasındadır. Bazı öğretmenlerimiz ise sosyal bilgiler ders kitaplarında yeteri kadar edebi ürünlere yer verilmediğini yine de önceki programa göre hazırlanan kitaplara nispeten daha verimli ve öğrenciye yönelik bir kitap haline getirildiğini ifade etmektedir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

Katılımcı 1: *Konuyla ilgili olduğunda edebi ürünlere başvuruyorum. Edebi ürünler dersi zenginleştiriyor. Sosyal bilgiler tarih ağırlıklı bir ders olduğu için geçmişe dair bilgilere yer verirken edebi ürünlerden faydalaniyorum. Çünkü toplumda yaşanan olayların etkilerini o dönemde oluşturulan birçok eserden anlayabiliriz. O dönemde yapılan bir halı, kilimde bile dönemin koşullarını anlatan, hissettiren şeyler çıkıyor karşımıza. Keza edebi ürünler de bunlardan biri. Edebi ürünler aslında özellikle tarihsel olayların aktarılmasında çok faydalı. Dönemin şartlarını bu metinlerden*

anlayabiliyorsun. Mesela Atatürk'ün gençliğe hitabesi yaşanan dönemin şartlarını çok net ifade ediyor bize. Yada istiklal marşı dönemin şartlarını, insanları psikolojine kadar bize aktarıyor. Aslında bunlar bizi motive edecek şeyler.

K.2: Genellikle tarihle ilgili konuların öğretimi sırasında kullanıyorum. Kültür ve miras öğrenme alanında. Bazı noktalarda da coğrafya ile ilgili konularda kullanıyorum.

K.3: Çok fazla edebi ürün kullanmıyorum. Yeri geldikçe kullanmaya çalışıyorum. Hikâye ve şiir destan öykü gibi edebi ürünleri daha sık kullanıyorum. Yeni programa göre sosyal bilgiler dersi daha öğrenciyi aktive eden öğrenci katılımını önemseyen bir ders haline geldi. Ders kitapları da aynı şekilde öğrencinin derse katılımını arttıracak etkinliklere yer veren bir materyal haline getirildi. Daha çok öncesinde öğretmen ağırlıklı bir süreç işleniyordu. Yeni programla ön hazırlık çalışmaları sonrasındaki etkinlik çalışmalarıyla, öğrenciye yönlendirilen sorularla öğrenci konunun içinde daha aktif tutulmaya çalışılıyor. Öğretmen rehber ve koordinasyonu sağlayan kişi olarak rol oynamakta. Ders kitaplarında da etkinliklere edebi ürünlere daha fazla yer verildi.

K.5: Sosyal bilgilerin özellikle bazı konuları edebi ürün kullanmaya oldukça müsait. Motivasyon sağlanması ve öğrencileri derse katabilmek noktasında bana destek oluyor.

K.6: Kapsamı çok geniş bir ders ara ara kullanıyorum. Konunun içeriğine göre değişiyor. Özellikle tarih konularında daha sık kullanıyorum. Coğrafya gibi bazı konular edebi ürünleri kullanmaya çok müsait değil.

K.7: Tarih ağırlıklı bir ders. Bu da öğretmenin ön planda olması gereken bir ders haline gelmiş oluyor bu nedenle çocukların ilgisini çekmek için edebi ürünlere başvurmak gerekiyor, yoksa çocuklar bir noktadan sonra kopuyor. Özellikle tarih ağırlıklı konularda kullanıyorum. Vatandaşlık konularında da tercih ediyorum.

K.8: En fazla 1 2 ve 4. Ünitelerde daha fazla değiniliyor edebi ürünlere. Tarihi konularda çok daha fazla ağırlık veriliyor. Özellikle bu konularda biyografi tercih ediliyor. Padişahları anlatırken biyografi ve hikayelere yer veriliyor ama bence yeterli değil.

K.9: Tarih ağırlıklı bir ders. Bu da öğretmenin ön planda olması gereken bir ders haline gelmiş oluyor bu nedenle çocukların ilgisini çekmek için edebi ürünlere başvurmak

gerekiyor. Yoksa çocuklar bir noktadan sonra kopuyor. Özellikle tarih ağırlıklı konularda kullanıyorum. Bazen edebi ürünler sayesinde çocuk kendini bir tarihi şahsiyetle eşleştiriyor Vatandaşlık konularında da tercih ediyorum. Sosyal bilgiler çok disiplinli bir ders aynı zamanda hayatın içinden bir ders. Bu açıdan edebi ürünler sosyal hayata hazırlaması bakımından bu dersi destekler.

3.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma amaçlarına ilişkin bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürün kullanma amaçlarını 7 farklı şekilde ifade etmiştir. Edebi ürünlerin en çok tarihle ilgili konuların öğretimi sırasında kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünleri genel olarak çocukların ilgisini çekebilmek, öğrencileri derste aktif tutabilmek amacıyla kullanmışlardır (Tablo 9). Aşağıdaki tabloda sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinden edebi ürünleri kullanma durumuyla ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde edebi ürünleri kullanma amaçları

Ders zenginleştirmek	K1
Tarihle ilgili konuların öğretimini kolaylaştırmak	K1,K2, K5, K6, K7, K8, K12, K13
Dönem koşullarını aktarabilmek	K1,K2
Çocukların ilgisini çekmek	K3, K7, K9, K10
Öğrencileri derste aktif tutabilmek	K3, K5, K11
Empati kurdurmak	K5
Vatandaşlık konularının öğretimini kolaylaştırmak	K7

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri farklı nedenlere dayanarak derslerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Bu durum sosyal bilgilere öğretmenlerinin derste edebi ürün kullanımıyla ilgili birbirinden farklı görüşler belirtmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bazı öğretmenlerin çeşitli nedenlere dayanarak derslerinde çok fazla edebi ürün tercih etmedikleri tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri kullanma nedenlerini en fazla tarihi konuları öğretmek (8), çocukların ilgisini çekebilmek (4), öğrencileri derste aktif tutabilmek (3) olarak ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanma gerekçelerini farklı şekillerde ifade etmeleri derse zenginlik katması

açısından önemlidir. Öğretmenler edebi ürünlerin derslerde kullanılmasını olumlu görüşlerle ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevap vermişlerdir:

K3. Çocukların ilgisini çekmek amacıyla kullanıyorum.

K5. Çocukların empati kurmalarını sağlamak amacıyla kullanıyorum. Daha çok tarihi öğretmek için salt anlatım yerine hikaye, öykü, destan ve seyahatnamelere yer veriyorum bu gibi edebi ürünleri kullanmak işimizi çok daha kolaylaştırıyor.

K9. Derse karşı motivasyonu arttırmak amacıyla kullanıyorum. Edebi ürünleri kullandığımda öğrencilerin daha çok ilgisini çekiyor.

3.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular

Araştırmanın ikinci sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “ *Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri nasıl kullanıyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya yönelik görüşlerine Tablo ‘ 10 da yer verilmiştir:

Tablo 10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste edebi ürünleri nasıl kullandığına ilişkin bulgular

Anlatarak	K1, K2, K3, K11
Önceden hazırladığım edebi metinleri çocuklara okutarak	K2, K3, K9
Ödev vererek	K2, K3, K4, K5 K9
Kitap tavsiye ederek	K6, K12
Slayt aracılığıyla	K4
Kitap analiz ederek	K4
Ders kitabında adı geçen edebi ürünleri öğrencilerle birlikte yorumlayarak	K5, K8, K11, K13
İnternette göstererek	K8

Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerde edebi ürünleri birçok farklı yöntem ile kullanmaktadırlar. Öğretmenlerden bazıları ders kitabı aracılığıyla (4) bazı öğretmenlerimiz önceden hazırlayıp getirdikleri öğrencilere okutarak (3), bazıları ödev vererek (5), edebi ürünleri derste kullandıklarını ifade etmektedirler.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl kullandığına ilişkin sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 “Anlatarak, öğrencilere yayın tavsiye ediyorum, Youtube’da çok fazla videoya maruz kalıyoruz, iyisi var kötüsü var. Olabildiğince zararlı olanlardan uzak tutmaya çalışıyoruz. Doğru kaynağa ulaşmasını sağlamaya çalışıyorum. Eskiden bu kadar çok materyale sahip değildik. Yeni öğretim programına geçtiğimizde materyal sıkıntısı çekiyordum. O dönemlerden kalma materyallerim var onları da kullanıyorum. Tüm bunlar derste çeşitliliğin artmasına neden oluyor. Ders daha renkli hale geliyor”.

K.2 “ Konuyla ilgili bildiğim şiirleri okuyorum, yada konuyla ilgili bir hikaye anlatıyorum. Mesela baharat yolunu çocuklara anlatırken Turgut Uyar’ın bir şiiri var onu okuyorum. Çocukların ilgisini çekebilmek için yada konunun önemini çocuklara hissettirebilmek için. Bunun dışında çocuklara ödev veriyorum. Bu konuyla ilgili bir şiir var mı gibi? Yada bu şiir şarkı haline getirilmiş mi?”.

K.3 “Edebi ürünleri derse aktarımım konuya göre değişiyor. Bazen ben anlatıyorum bazen çocuklara okutuyorum yada ödev vererek derste kullanıyoruz. Verdiğim ödevle ilgili sınıfta konuşuyoruz. Seyyahlar yada Osmanlı tarihi konularında şeyh edebali’yle ilgili hikayelere yer veririm. Osmanlı kültürüyle hikayeler anılar biyografiler kullanıyorum”.

K.4 “Edebi ürünleri derse aktarım şekli yine konuya göre değişiyor bazen konuyla ilgili hazır slaytlar oluyor onları kullanıyorum mesela destanlardan bazı kesitler yer alıyor bunlarda. Bunları birlikte okuyoruz. Sonra konuyla ilgili konuşuyoruz. Dönem koşullarıyla ilgili çıkarımda bulunmaya çalışıyoruz. Konumuza göre çocuklara ödev veriyorum. Konuyla ilgili hikayeleri araştırıyoruz. Mesela konumuz türkülerle ilgili olduğunda çocuklara türkülerin ortaya çıkış hikayelerini araştırmaları için ödev veriyorum”.

K.5 “Edebi ürünleri derste şu şekilde kullanıyorum mesela altıncı sınıf konularından Türk tarihine giriş Anadolu medeniyetleri konusunda destanlardan çok fazla yararlanıyorum. Uygurlardan oğuz kağandan bahsederken. Bazen konuyla ilgili ödev veriyorum. Bu destanları araştırmalarını küçük bir bölümünü bizimle paylaşmalarını okuduktan sonra yorumlamalarını sağlıyorum. Böylece çocuk aktif olarak derse katılmış da oluyor. Bu sırada mümkünse eğer haritayla birlikte ilerleyip bulundukları coğrafyanın özelliklerini o dönemin koşullarını, bu insanların bu destanları yazarken

ki amaçlarının neler olduğunu anlamaya çalışıyoruz. 7.sınıf seviyesinde diğer seviyelere oranla müfredatın yoğunluğundan dolayı biraz daha kısıtlı kalıyorum”.

K.6 “Derse bazen bir şiirle başlıyorum. Eski Türk edebiyatını kullanmaya çalışıyorum. Bunlar tarihin içinden bilgiler barındırdığı için sıklıkla yer vermeye çalışıyorum. Mesela bir kurtuluş savaşını anlatırken Halide Edip’in eserlerine mutlaka yer veriyorum. Bunlardan bahsediyorum. Bu kitapları tavsiye ediyorum. O dönemin koşullarını hissetsinler diye derse bu şekilde giriş yapmayı tercih ediyorum”.

K.9 “Ders kitabında yer alan edebi metinleri okuyup bu konu hakkında konuşuyoruz. Mesela 7. Sınıf ders kitabında otobiyografilere sık sık yer veriliyor. Çocuklara bunları okutup empati kurmalarını sağlıyorum. Bazen ben dışarıdan hikaye getirip okuyorum çocuklara. Yada drama yaptırıyorum”

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevaplara göre derslerinde edebi ürünleri farklı şekillerde kullandığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerden bazıları edebi ürünlerle ilgili ödevler vermeyi tercih etmiştir (5). Bazı öğretmenlerimiz ise ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğrencilerle birlikte yorumlayarak (4) derslerinde edebi ürünleri kullanmıştır. Bunun dışında derslerde edebi ürünler; öğretmenler tarafından önceden hazırlanan edebi ürünlerin derse getirilmesi, konuyla ilgili kitap tavsiyeleri yapılarak, slayt kullanılarak, roman, hikaye gibi kitapların analizleri yapılarak, akıllı tahta aracılığıyla internetteki edebi ürünler gösterilerek kullanılmıştır.

3.1.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığına ilişkin bulgular ve yorumu

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan edebi ürünleri öğretim sürecine nasıl aktardığına ilişkin bulgular sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 “Daha çok ders öncesinde ödevlendirme yaparak öğrencinin en azından bir kere okuyup gelmesini sağlamaya çalışıyorum. Sonrasında konuyu birlikte ilerletiyoruz. Hazırlık soruları eşliğinde konuya giriş yapıyoruz.

K.2 “Ders kitaplarında yer alan edebi ürünleri mutlaka kullanıyorum. Öğrencilerle birlikte okuruz ve o metinle ilgili sohbet ederiz”.

K.3 “Kitapta yer alan edebi ürünleri mutlaka kullanıyorum. 7. sınıf ders kitaplarındaki edebi ürünler 6’ya nispeten daha az. Biraz daha etkinlik ağırlıklı bir

kitap. Yeni programa göre sosyal bilgiler dersi daha öğrenciyi aktive eden öğrenci katılımını önemseyen bir ders haline geldi. Ders kitapları da aynı şekilde öğrencinin derse katılımını arttıracak etkinliklere yer veren bir materyal haline getirildi. Daha çok öncesinde öğretmen ağırlıklı bir süreç işleniyordu. Yeni programla ön hazırlık çalışmaları sonrasındaki etkinlik çalışmalarıyla, öğrenciye yönlendirilen sorularla öğrenci konunun içinde daha aktif tutulmaya çalışılıyor. Öğretmen rehber ve koordinasyonu sağlayan kişi olarak rol oynamakta”.

K.4 “Ders kitabındaki edebi ürünleri takip ediyorum. Konuya göre tercih ettiğim edebi ürün türü değişiyor”.

K.5 “Ders kitabında yer alan edebi ürünleri okuyarak okuduktan sonra anlamlandırarak okuduğumuzun şeyin ne olduğunu ne anlatmak istediğini ne amaçla yazıldığını sorgulatmaya çalışıyorum. Bu şekilde sorularla ilerlediğimizde çocuk konuyu anlamlandırmış oluyor”.

K.6 “Ben çok fazla ders kitabı kullanan bir öğretmen değilim. Daha çok kendim anlatıyorum gerekli noktaları not aldırıyorum. Kitap genel olarak uzun yazılardan oluşan bilgiler barındırdığı için öğrencilerin çok dikkatini çekmiyor”.

K.7 “Ders kitabında yer alan edebi metinleri okuyup bu konu hakkında konuşuyoruz. Mesela 7. Sınıf ders kitabında otobiyografilere sık sık yer veriliyor. Çocuklara bunları okutup empati kurmalarını sağlıyorum. Bazen ben dışarıdan hikâye getirip okuyorum çocuklara. Yada drama yaptırıyorum”.

K. 8 “Ders kitabındaki edebi ürünleri şu şekilde aktarıyorum. İlk önce konuyu öğreniyoruz sonrasında ben konuyla ilgili şiir türkü fıkra gibi edebi ürünleri sözel olarak anlatıyorum okuyorum”.

K.9 Ders kitabını edebi ürünler açısından yeterli bulmuyorum. Ders kitabındaki edebi ürünleri çocuklarla okuyoruz konuyla ilgili görüşlerimizi ifade ediyoruz.

Sorulan soruya verilen cevaplara göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğu ders kitabında yer alan edebi ürünleri derslerinde kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerimiz genellikle konuya giriş yapmadan önce hazırlık amaçlı kitapta yer alan edebi ürünleri kullandıklarını yada konu sonunda edebi ürünleri kullanarak konuyu pekiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda ders sürecinde kitapta yer alan edebi metinleri okuduktan sonra konuyla ilgili yorumlamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak bazı öğretmenler (2), ders kitabında yer alan edebi ürünleri

yeterli bulmadıklarını, kitapta yer alan uzun metinlerin öğrenciler tarafından sıkıcı bulunduğunu ifade etmişlerdir.

3.1.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi kaynaklardan yararlandıklarına ilişkin bulgular ve yorumu

Araştırmanın dördüncü sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “*Ders kitabındaki edebi ürünler dışında hangi edebi ürünleri kullanıyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya yönelik görüşlerine Tablo 11’ de yer verilmiştir:

Tablo 11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin bulgular

Ders kitabını yetersiz buluyorum	K1, K4, K7 K8
Ders kitabındaki edebi metinler öğrencilerin ilgisini çekmiyor	K1
Ders kitabında öğrencileri edebi ürünlere yönlendirecek bölümler yeterli değil	K4
Önceden getirdiğim bir kitaptan alıntılar yapıyorum	K2
Çocuklara roman tavsiye ederim	K2, K8
Belirli gün ve haftalarda şiir okutuyorum	K3
Orhan Veli’nin eserleri	K5
Aşık Veysel’in eserleri	K8
Neşet Ertaş’ın türküleri	K5
Nizamülmülk’ ün Siyasetnamesi	K8

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazıları ders kitaplarını yetersiz bulduklarını (4), bu nedenle derslerinde ders kitabı haricinde farklı yöntemlerle edebi ürünleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler işledikleri konuya göre roman tavsiye ettiklerini(2) yada önceden hazırlanarak getirdikleri edebi ürünleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde siyasetname, hikaye, öykü, şiir, türkü gibi edebi ürünleri kullandıklarını, kullanacakları edebi ürün türünün ise işlenen konuya göre belirlendiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler genel olarak derslerinde Aşık Veysel, Neşet Ertaş gibi ozanların eserlerine yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde ders kitabı haricinde hangi edebi ürünleri kullandığına ilişkin sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 “*Ders kitabındaki edebi ürünleri yetersiz buluyorum. Örneğin, Orhan bey kendi dönemindeki olayları kendi ağzından anlatan bir metin var karşımda şuan. Tamam dönemle ilgili bilgi ediniliyor. Ama bu metin dersi etkili hale getirmek için yeterli değil yada ilgi çekecek bir metin değil. Bende bu konuyu daha etkili hale getirmek için konuyla ilgili yerleri önceden yaptığım gezi fotoğraflarından faydalanarak anlatıyorum*”.

K.2 “*Ders kitabı haricinde edebi ürünleri kullanıyorum. Mesela Tarık Buğra’nın Osmancık adlı kitabını getiririm derse konuyla ilgili alıntılar yaparım kitaptan. Konuyla ilgili roman tavsiye ederim. Ders kitaplarını edebi ürünler açısından yeterli bulmuyorum*”.

K.3 “*Ders kitabı haricinde edebi ürün kullanıyorum. Belirli gün ve haftalarda şiir kullanıyorum. Mesela Çanakkale şehitlerini anma haftasında şiir okuruz. Atatürk’le ilgili haftalarda şiir okuruz*”.

K.4 “*Sadece ders kitabındaki edebi ürünlere bağlı kalmıyoruz. Mesela metin Özdamarlar’ın eğlenceli tarih serisi var. Bazen dersi bu metinler ile yürütüyoruz. Mesela Barbaros Hayrettin paşa’yla ilgili bir kitap var, konusu geldiğinde bu kitabı çocuklara ödev veriyorum. Kitapla ilgili çocuklarla konuşuyoruz. Kitabı analiz ediyoruz. Yada nutuktan kesitler veriyorum bazen. Ders kitaplarını edebi ürünler açısından tam olarak yeterli bulmuyorum. Mesela aklıma gelenlerden örnek vereyim, türkülerin ortaya çıkış hikayelerine yer verilmiş ama türkü çok fazla rastladığımız bir edebi ürün türü değil. Bunun dışında ders kitabında öğrencileri edebi ürünlere yönlendiren kısımlar çok fazla değil. Bu ancak öğretmene bağlı olarak değişebiliyor*”.

K.5 “*Ders kitabı haricinde edebi ürünleri kullanım durumu derste kullandığım destanlar ders kitabında adı geçenler üzerine oluyor. Destan hikaye şiir romanlarda belirli ürünleri beğenip kullanıyorum. Kitapta adı geçen edebi ürünleri ayrıntılandırıyorum. Oğuz kağan destanı’na geldiğimizde sorgulamalarını sağlamak amacıyla çeşitli sorular yönlendirerek bunları araştırmalarını istiyorum. Onun haricinde kullandığım edebi ürünler ise Orhan Veli’nin eserleri Aşık Veysel, Neşet Ertaş’ın türküleri. Bu türkülerini birlikte dinliyoruz sözlerindeki anlamları bulmaya*

çalışıyoruz. Anadolu'daki tarım ve hayvancılığı anlatırken büyük kolaylık sağlıyordu bana”.

K.7 “Ders kitabı haricinde edebi ürün kullanıyorum. Çünkü bazen bu konuda ders kitapları yetersiz kalıyor”.

K.8 Toprakla ilgili konuya geldiğimiz Aşık Veysel'e değiniyorum. Bir türküsünü açıp dinletebiliyorum. Nizamülmülk'ün siyasetnamesini götürüyorum derse içeriğini anlatıyorum ders kitabına tam olarak bağlı kalmıyorum çünkü sınırlı olduğunu düşünüyorum bu noktada öğretmenin donanımı işin içine giriyor. Kitapta yer verilen özlü sözleri birlikte yorumluyoruz. Ders öncesinde hazırlık yaparak gidiyorum. Ders kitabı haricinde çok müfredatın dışına çıkmadan kitap tavsiye derim. Sınıf ortamına herşeyi getirmek çok mümkün olmuyor ama internet üzerinde gösteriyorum konuyla ilgili böyle bir eser var.

K.9 Ders kitabı haricinde edebi ürün kullanıyorum. Çünkü bazen bu konuda ders kitapları yetersiz kalıyor”. Ders kitabı haricinde edebi ürünleri internet siteleri aracılığıyla derste kullanıyorum. Edebi ürünleri önceden hazırlanarak derse getiriyorum. Fotokopi hazırlıyorum. Öğrencilere dağıtıyorum. Bazen ben okuyorum bazen onlar okuyor birbirimizi takip ediyoruz. Sonra da konuyla ilgili konuşuyoruz. Fotokopi dağıtmamın amacı daha sonra da çocukların tekrar okuyabilmesini sağlamak. Yeri geldiğinde konuyla ilgili kitap tavsiye ediyorum.

3.1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürün Kullanımın Öğrenciler Üzerindeki Katkılarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bir diğer sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “Soyal bilgiler dersinde edebi ürü kullanımın öğrenciler üzerindeki katkıları nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya yönelik görüşlerine Tablo 12’ de yer verilmiştir:

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürün Kullanımın Öğrenciler Üzerindeki Katkılarına İlişkin Bulgular

Çocukların farklı bakış açısı edinmesini sağlıyor.	K1, K9, K11, K13
Çocukların çok yönlü düşünebilme becerisini geliştiriyor.	K1, K9
Derse karşı ilgi, istek ve motivasyonu arttırıyor.	K3, K4, K8, K9

Konunun anlaşılabilir olmasını sağlıyor.	K3, K4, K12
Konuyu merak edip araştırma yapmaya yönlendiriyor.	K3, K5, K11
Türkçenin doğru ve güzel kullanılmasına katkı sağlıyor	K5
Çocukların dinlediğini anlayabilmesine katkı sağlıyor.	K5, K7, K13
Öğrencide iz bırakıp konunun kalıcı olmasını sağlıyor	K5, K11, K12
Farklı zeka tiplerine hitap ediyor.	K3, K7, K10
Derse katılım artırıyor.	K3, K4, K6, K9
Çocukların birbirinden öğrenmesine imkan tanıyor.	K5

Öğretmenler bu konuyla ilgili olarak genellikle derslerde edebi ürün kullanılmasının öğrenciler üzerinde olumlu etki yarattığına değinmişlerdir. Öğretmenlere göre derslerde edebi ürün kullanılması; çocukların farklı bakış edinmesini, çok yönlü düşünebilme becerisini geliştirebilmesi, derse karşı ilgi, istek ve motivasyonun artırılması, konunun kalıcı olması, farklı zeka tiplerine hitap etmesi gibi birçok noktada önemli katkı sağlamaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki katkılarına ilişkin sorulan soruda öğretmenlerden bazıları şu şekilde cevap vermişlerdir:

K.1 “Edebi ürünler çocukların farklı bakış açısı edinmesine katkı sağlıyor. Çok yönlü düşünebilme becerisi kazanıyor. Kültürel anlamda zenginliğin farkına varmasını sağlıyor”.

K.2 “Çocuklarda okuma alışkanlığı olmadığından tavsiye ettiğim kitaplar pek faydalı olmuyor. Bir de artık eskiye nazaran çok fazla kaynak var kimisi yararlı kimisi zararlı genellikle çocuklar daha dikkat çekici olduğu için içerik açısından pek fayda sağlamayan yayınlara yöneliyorlar”.

K.3 “Her çocuk farklı öğreniyor, her çocuğun anlama şekli farklı. Hikayeler yaşanmış olaylar üzerinden konuyu anlattığımda bazı çocukların daha çok ilgisini çekiyor. Konuyu merak edip daha fazla araştırmak istiyorlar. Dersi bu şekilde işlediğimde daha çok sevdiklerini söylüyorlar. Dersi bu şekilde işlediğimde derse katılım daha fazla oluyor. Konuyu daha iyi anladıklarını ifade ediyorlar. Konu ilgilerini çekip

merak ettikleri için daha fazla araştırma yapıyorlar bu da konuya tam anlamıyla hakim olmalarını sağlıyor. Buna bağlı olarak kendilerini güvenleri artıyor. Derse katılım artıyor.

K.4 “Çocuklar edebi ürünlerle ders işlendiğinde konuyu daha ilgi çekici buluyor. Bazen türkülerin hikayelerini anlatıyoruz sonra açıyoruz türküyü dinliyoruz böyle olunca ders daha eğlenceli oluyor. Derse motivasyon artmış oluyor. Çocuk merak ediyor. Hiç dersle ilgisi olmayan bir çocuk bile derse ilgi duymaya başlıyor. Mesela sınıfta bir hikaye okunurken çocuk merak ediyor acaba hikayenin sonunda ne olacak diyor. Monoton bir şekilde düz anlatım yöntemine göre edebi ürünlerle ilişkilendirilmiş bir derste konunun anlaşılabilirliği da artıyor. Mesela türküyü okurken herhangi birşey hissettirmiyor ama türkünün hikayesini anlattıktan çocuk daha iyi odaklanıyor derse. O türkünün ardında bir hikaye olduğunu anlıyor. Kültürümüzü oluşturan öğeleri anlıyor. Edebi ürünlerin sayı ve çeşidinin arttırılması derse olan ilginin artmasına neden olacağını düşünüyorum. Derste bir hikaye anlattığımda ilgisi olmayan bir çocuk bile derse katılıyor kendisi de konuyla ilgili bir hikaye anlatıyor yada sorular soruyor”.

K.5 “Edebi ürünler çocukların araştırma güdüsünü arttırıyor. Daha çok sevgi, saygı, çalışmak değerlerini sosyal olarak öğrenmelerine imkan tanıyor. Merak duygusu uyandırıyor. Aynı zamanda öğrencilerin birbirinden öğrenmesine imkan tanıyan bir öğrenme alanı oluşturuyorum. Araştırma, öğrenme, Türkçeyi doğru ve güzel kullanma, dinleme dinlediğini anlayabilme noktasında öğrenciye katkı sağlıyor. Bu nedenle edebi ürünler verilmek istenenin en kısa sürede öğrencilere aktarmada etkili bir materyal olarak karşımıza çıkıyor. Bunlar öğrencilerde izler bırakıyor ve bu sayede kalıcı olmuş oluyor”.

K.6 “Edebi ürünler derse katılımı arttırıyor. Çocuğun heyecanlanmasını sağlıyor. Kendine güvenerek anlatmak istediği şeyi ifade ediyor”.

K.7 “Edebi ürünler konunun öğrenciler tarafından içselleştirilmesi noktasında önemli materyaller. Düz bir anlatımda konuyu anlamlandıramıyor. Bazı çocuklar leb demeden leblebiyi anlıyor ama bazıları için farklı yöntemlere başvurmak gerekiyor. Bu noktada edebi ürünler oldukça önemli. Reform konusunu anlatırken çocuklar bazı noktaları tam olarak olarak kafalarında oturtamıyorlar. Halk neden bu kadar baskı

karşısında sessiz kalmış diyorlar. Bu noktada önlerine bu konuyla ilgili metinler koyduğumda bu durumun ardında yatan sebepleri daha iyi anlamlandırabiliyorlar”.

K.8 “Edebi ürünlerin kullanılması öğrencilerin çok ilgisini çekiyor. Olayları anlatırken hikayeleştirerek anlatmak çok ilgilerini çekiyor”.

K.9 Çocukların farklı duyguları hissedebilmesi çok yönlü düşünmesini sağlaması açısından önemli materyaller. Öğrencilerin rahatlamasını sağlıyor aslında onlar için ders içerisinde bir mola gibi. Çünkü sadece bilgi aktardığınızda çocuk için hem sıkıcı hem de yorucu bir hal alıyor ders. Çocukların ders katılımları artıyor edebi ürünler sayesinde hissettikleri şeyleri ifade etmek istiyorlar motivasyonları artıyor.

K.10 “Bazı sınava odaklı öğrenciler direkt sonuca ulaşmak istiyorlar. Lgs onlar için çok daha fazla önemli. Özellikle 7.sınıftan itibaren bir sınav süreci başlıyor. Onlar akademik bilgiye yönelik bir ders süreci tercih ediyorlar. Dolayısıyla edebi ürünler onların ilgisini çeken materyaller değil. Böyle durumlarda çocuklara dersin sadece sınavdan ibaret olmadığını hatırlıyorum. Bunların bizim kültürümüz olduğunu, bu şekilde genel kültürümüze katkı sağladığını belirtiyorum. Farklı zeka tiplerinin olduğu bir ortamda edebi türler çeşitlilik yaratması bakımından faydalı. Her konuda sınıftaki her çocuğa hitap etmemiz mümkün olmuyor. Yeri geldikçe bu şekilde tüm çocuklara dokunmaya çalışıyoruz. Hayal gücü gelişmiş çocuklarda çok daha fazla etkili oluyor. Çocuk anlattığımız hikayenin içine giriyor. Yeri geliyor hikayenin kahramanının oluyor. Kendini o karakterle bağdaştırıyor. Bu da konunun kalıcı olması sağlıyor”.

3.1.7. Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde öğretmenlere “sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına etkisi nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Aşağıda öğretmenlerimizden bazılarının soruya verdikleri cevaplar yer almaktadır:

K.1 “İlgisi olan öğrencinin üzerinde faydası oluyor. Çocuğu yönlendiriyorum. Derinlemesine öğrenmesine katkı sağlıyor. Hatta benim bilmediğim güncel yayınları söylüyorlar birlikte takip ediyoruz. Edebi metinlerde yer alan olayları dersle bağdaştırmaya çalışıyorlar. Farklı zeka gruplarına hitap etmesi adına destek veren materyaller. Çocuğun derse ilgi çekmesine katkı sağlıyor. Tabi bu durum derse ilgi duyan edebi metin okumayı seven çocuklarda daha etkili oluyor. Diğer öğrenciler için aynı durum geçerli değil. Çanakkale savaşı sırasında konuyla ilgili bir şiir okuyorum.

Ama onları çok etkilemiyor. Anlık bir dikkat çekiyor evet ama sonrasında etkisi kalıcı olmuyor. Ama günümüzdeki çocuklar çok fazla dış faktöre maruz kalıyor. Edebi ürünler onlar için yeterli dikkat çekicilikte değil artık. Onların videoları var, youtube’u var. Göçle ilgili bir türkü dinlettirdim çocuklara. Çocuklar hocam biz türkü mü dinleyeceğiz derste diyorlar. Bu bizim işimize sınavda yaramayacak diye düşünüyorlar. Belirli bir çizgi var, onun dışına çıkmak istemiyorlar. Özellikle yedinci sınıftan itibaren bu durumla karşılaşıyoruz”.

K.4 “Bir Çanakkale savaşını anlatırken seyit onbaşının hayat hikayesini anlattığımda yada bir Çanakkale türküsünü dinlettiğimde dersle bağlantısı kopmuş bir öğrenciyi tekrar derse katabiliyorum. Derse katılım noktasında edebi ürünlerin kullanılmasını kesinlikle destekliyorum. Farklı farklı zeka türlerine hitap edebilmek açısından da edebi ürünlerin kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Kimi görsel zekaya sahiptir kimi işitsel zekaya sahiptir. Mesela bir öğretmen arkadaşım vardı konuyla ilgili şarkı yazıyordu. Öğrenciler o şarkıyı ezberleyerek hem eğleniyorlardı hem konuyu öğreniyorlardı bu sayede görerek öğrenemeyen öğrenci de öğrenmiş oluyordu. Edebi ürünlerin kullanılması farklı zeka türlerine hitap etmek açısından çok önemli tabi ki. Dersi bu şekilde işlediğimizde yeni konuya geçtiğimizde bile çocuk tekrar aynı dersi işlemek istiyordu. Tabi ki burada tek sıkıntı müfredatı yetiştirmek konusunda sıkıntı yaşanabiliyor. Tabi bunu dengelemek gerekiyor”.

K.5 “Derse katılımına etkisi edebi ürünler ders kitabında farklı yazı stili ve puntoyla yer verildiğinden çocuğun kitapta direkt ilgisini çekiyor. Oradaki hikayenin ardını merak ediyorlar. Onlar için gizemli bir hal alıyor. Çocuğa farklı açılardan bakabilme noktasında destek oluyor. Çocuk bir duruma farklı açılardan bakmayı öğrendiğinde ise bunu zamanla kendi hayatına da aktarıyor. Bir duruma farklı farklı açılardan bakarak ilerleyebilmeyi öğreniyor. Kültür ve miras ünitesinde tarih konularına ilgi duymayan bir öğrencinin bile edebi ürünler sayesinde derse ılımlı bakabildiğini görüyorum. Öğrenmede dersi sevmesi ve ilgi duymasında önemli yer tutuyor”.

Öğretmenlerimizin görüşlerine göre sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrencilerin derse katılımına genel olumlu yönde katkı sağladığı belirlenmiştir. Sosyal bilgiler gibi genel olarak soyut içerikli konuların yer aldığı bir derstir. Bu nedenle çocuklar soyut içerikli konuları anlamada güçlük çekebilir. Öğretmenlerimiz soyut içerikli konuların anlaşılabilir olması noktasında edebi ürünlerden faydalanılabileceğini belirtmişlerdir. Böylece konular daha anlaşılabilir hale gelecek

ve öğrencilerin derse katılımı artacaktır. Bazı öğretmenlerimiz ise özellikle 7. Sınıftan itibaren öğrencilerin sınav odaklı olduğunu, bu nedenle edebi ürünler gibi farklı materyallerin kullanımının zaman kaybı olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir.

3.1.8. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisine ilişkin bulgular

Araştırmanın bu kısmında öğretmenlerimize “*Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine katkısı nedir?*” sorusu sorulmuş bu doğrultuda alınan cevaplardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

K.1 “*Günümüzde öğrencilerin bakış açısı artık daha farklı. Derste konulara bu benim işime sınavda yarar mı diye bakıyorlar. 7. Sınıf ders kitabında yer alan edebi ürünler dersi etkili hale getirmek için tek başına yeterli değil. Ders kitabı bence daha dikkat çekici olmalı. Ulaşmak istenilen amaca hizmet eden bir kitap değil. Tabi ki yeni programdan önceki kitaplara nazaran çok daha iyi. En azından kuru metin kullanılmıyor*”.

K.3” *Kalıcılığa ve öğreticiliğe etkisi oluyor tabi ki mesela şöyle örnek vereyim. Konuyla ilgili bir destandan bahsediyorum. Bunun dışında verilmesi gereken bilgileri de aktarıyorum. Ertesi hafta çocuğun aklında anlattığım destan kalmış oluyor. Bunu derse ilgisi olmayan çocuklarda bile görüyorum*”.

K. 5 “*Edebi ürünler güncel değil kalıcı olan materyaller olarak karşımıza çıkıyor. Destanlar, şiirler, hikayeler dil öğretimine, sosyal bilgilerin temeli olan birçok sosyal bilimi barındıran eserler. Sanattan edebiyata tarihe disiplinler arası bir yaklaşımla öğrenmelerini sağlıyor. Tarih psikoloji coğrafya ekonomi arkeoloji gibi birçok alanda çocuğun kendine dair unsurlar bulmasını sağlıyor edebiyat*”.

K.6 “*Sosyal bilgiler hayatın içinden bir ders çocuklar. Sınav içinde faydalı. Okuduğunu anlama noktasında. Ders kitapları belirli bir sayfa sayısına bağlı kalındığından dönemin koşullarını anlatmada yetersiz kalıyor. Bunu çocuklara aktarabilmek için edebi ürün kullanılabilir. Edebi ürünler konuyu anlamlandırmada başvurulması gereken yapıtlar ezbere işlenmiş bir derse kıyasıyla edebi ürünlerin kullanıldığı bir ders çok daha fazla kalıcı oluyor*”.

K.7 “Çocuklar merak ettiği zaman derse daha çok katlıyor edebi ürünler bunu sağlıyor. Bazen bir hikaye anlattığımda dersle hiç ilgisi olmayan bir çocuğun haftalar sonra bunu bana anlatıyor kalıcılık noktasında edebi ürünler önemli”.

K. 9 “Edebi ürünler konunun öğrenciler tarafından içselleştirilmesi noktasında önemli materyaller. Düz bir anlatımda konuyu anlamlandıramıyor. Çocuk bir yaşayarak öğrendiğinde onu unutması zor oluyor. edebi ürünler bunu sağlıyor”.

K.10 “Bilgileri direkt vermek yerine edebi ürünler aracılığıyla verdiğimizde çocuk hem verilmek istenen bilgiyi öğreniyor hem de eğlenceli bir süreç geçirmiş oluyor. Mesela bir Çanakkale savaşıyla ilgili bir hikaye anlattığımda çocuk olayı kafasında hayal etmeye çalışıyor, yaşıyor bundan dolayı da daha kalıcı oluyor tabi ki çocuklar için. Sınavlarda da bunu etkisini görebiliyorum. Sadece anlatarak işlediğim bir derse göre daha kalıcı olduğunu görüyorum. Çocuk sınavda konuyla ilgili bahsettiğim bir edebi ürünü hatırlamış oluyor mesela”.

Alınan cevaplara göre öğretmenlerimiz; Sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan edebi ürünlerin dersin kalıcı bir hale getirilmesi katkı sağladığını düşünmektedirler. Edebi ürünlerin kullanıldığı bir ders sürecinin çocuklar için çok daha hatırdaki kalıcı olduğunu, edebi ürünler kullanılarak işlenen bir dersin edebi ürünlerle işlenmeyen bir derse göre öğrencilerde iz bıraktığını ifade etmektedirler. Bu doğrultuda yaptıkları sınav sonuçlarında belirgin farklar olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda derse karşı ilgi duymayan çocukların bile ilgisini çektiğini ve dersten çok uzun bir süre sonra bile işlenen edebi ürünü hatırladıklarını belirtmişlerdir.

3.1.9. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısına ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde öğretmenlerimize “ Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısı nedir?” sorusu yönlendirilmiş ve bu doğrultuda alınan cevaplardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

K.1 “Bence sağlıyor. Geçmişten gelen bazı değerlerimiz var. Mesela seyahatnamelerde bazı değerlere vurgu yapılıyor. Bu çocuğun unuttuğu yada bilmediği bir değeri tekrar hatırlamasını sağlıyor. Geçmiş yaşam tarzını öğreniyor. Zaman içinde uğradığımız değişimi fark ediyor. Farklı kültürlerden etkilendiğimizi fark ediyor. Yada bazı değerlerimizin geçmişte de aynı olduğunu şuanda da hala yaşattığımızı kısacası zaman içindeki sürekliliği fark ediyor. Mesela misafirperverlik.

Günümüzde hala yaşadığımız değerlerimizden biri. Geçmişle günümüz arasında bir bağ kurmasına destek veriyor”.

K.2 “Artık değerler eğitime önem verildiğini düşünmüyorum. Edebi ürünlere dikkat etmedikleri için bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Çocuk yeterli önem verdiğinde evet bir katkısı olabilir. Verilmek istenilen değerler süreç içerisinde gizil öğrenmeyle öğrencilere aktarılıyor”.

K.3 ” Evet katkı sağlar. Öyküler hikayeler destanlar seyyahların yazıları geçmiş anlatıyor. Bunlar sayesinde kültürümüz gelenek göreneklerimiz manevi değerlerimiz yaşantı şekilleri ile ilgili birçok veri elde ediyoruz. Günümüzde çok farklı dış uyaranlara maruz kalan çocuklar için edebi ürünler aracılığıyla bildiği şeyleri hatırlar bilmediklerini öğrenir. Geçmişle kültürle birlikte büyür. Edebi ürünler sayesinde geçmişteki değerler kültürel öğeleri hangilerinin devam ettiğini hangilerinin bittiğini fark eder. Özellikle İstanbul’da şehir ortamında büyüyen bir çocuk birçok gelenekten kopuk büyüyor”.

K.4 “Sosyal bilgiler dersi, değerler eğitimi noktasında merkeze oturtulması gereken bir ders aslında. Sosyal bilgiler dersine hayatın merkezinde olduğundan değerlerimizi aktarmada bize yardımcı olabilecek en temel ders. Verilmek istenen değerle ilgili edebi ürünler tavsiye edilebilir. Ya da veya bu edebi ürünler bu derste kullanılabilir. Mesela yardımlaşmayla ilgili bununla ilgili hikayelere yer verilebilir. Kültürümüzde olan uygulamalar öğrencilere hikayeleştirilerek aktarılabilir. Mesela sadaka taşı uygulamasıyla ilgili hikayelerden bahsediyoruz. Öğrenciler kültürümüzde bu değerlerin nasıl yaşatıldığını fark ediyor. Bu sayede konuya daha fazla hakim olmasına destek oluyor. Kültürümüzü daha iyi anlamasını sağlıyor”.

K.5 : “Edebi ürünler bizim geçmişimize dair bilgiler veriyor. Hepsi bize bizi anlatıyor. Ve bizim dilimizi anlatıyor. Bizim çocuklarımızın en temel problemi okuduğunu anlayamama. Kendi dilini anlayamayan bir nesil var. Bunun asıl nedeni kendi öz benliğinden uzaklaşması. Edebi ürünler birçok deneyim edinmemizi sağlıyor. Verilmek istenen bilgiler hem doğrudan hem de bilinçaltına işliyor”.

K.7 : “Sosyal bilgiler dersinin temel amacı bu ülkenin değerlerini benimsemiş etkin bir vatandaş yetiştirmek bu noktada edebi ürünler katkı sağlıyor tabi ki”.

K9 Değerler eğitimi noktasında şöyle düşünüyorum ders kitabı içerisinde yer alan bilgiler belirli bir bakış açısına göre şekillenmiş bunun sonucunda ortaya çıkan

bilgiler. Ama edebi ürünler geçmişle ilgili bir bilgi verilmek istendiğinde o dönemi farklı bir kişinin gözünden görebilmemizi sağlıyor. Sosyal bilgiler teorik bilgilerden çok kaybetmeye yüz tuttuğumuz değerlerimizi çocuklarımıza aktarmak için edebi ürünler kullanılabilir.

Tablo 12. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısına ilişkin bulgular

Seyahatnameler, hikayeler, destanlar geçmiş hakkında bilgi veriyor.	K1, K3
Zaman içerisindeki değişimi fark ediyor.	K1, K3
Farklı kültürlerden etkilendiğimizi fark ediyor.	K1
Zaman içerisindeki sürekliliği fark ediyor.	K1, K3, K4
Geçmişle günümüz arasında bağ kurmamızı sağlıyor.	K1, K9
Edebi ürünler sayesinde değerler gizil bir şekilde öğrencilere aktarılıyor	K2, K5
Edebi ürünler ile kültürümüz gelenek göreneklerimiz hakkında bilgi ediniyoruz.	K3, K4, K5
Sosyal bilgiler değerler eğitimi konusunda en önemli ders	K4, K7

Öğretmenlerden alınan cevaplara göre Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının değerler eğitime katkısının olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerimiz edebi ürünler kullanılarak işlenen bir ders süreci ile öğrencilerin geçmiş ve günümüz arasında bağ kurduğunu, değerlerimizin gizil bir şekilde öğrencilere aktarıldığını belirtmektedirler. Aynı zamanda öğrencilerin edebi ürünler ile, bazı gelenek ve göreneklerimizin geçmişten günümüze kadar ulaştığını fark ederek geçmişle günümüz arasında bir sürekliliğin bulunduğunu tespit etmesine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri; gelenek, görenek veya değerlerimizden bazılarının geçmişte kaldığını veya bu kültürel öğelerin zamanla değişime uğradığını fark etmelerini sağlamak için edebi ürünlere başvurulabileceğini belirtmişlerdir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada 7. Sınıf ders kitabında yer alan edebi ürünlerle ilgili öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürün kullanma durumu, derslerinde edebi ürünleri nasıl kullandığı, ders kitabındaki edebi ürünleri derslerde nasıl kullanıldığı, ders kitabı haricinde edebi ürünlerin kullanılma durumu, derste edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri, değerler eğitime katkısı gibi yönler araştırılmıştır. Bu konularla ilgili öğretmenlerin görüş ve düşüncelerinin tespitine ilişkin inceleme yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenmeyi olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerimizden birçoğu derslerinde edebi ürünlere sıklıkla başvurduklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi müfredatının yoğun olmasından dolayı çok fazla etkinlik ve materyal kullanmaya fırsat olmadığını bu nedenle edebi ürünleri sıklıkla kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin edebi ürünleri derslerinde genel olarak öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonlarını arttırmak, derste öğrencileri aktif tutabilmek gibi amaçlarla kullandığı tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde mutlaka ders kitabına göre ilerdiklerini, kitapta yer alan edebi ürünlere mutlaka derslerinde yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Ders kitabında yer alan edebi ürünler dışında önceden hazırlayıp getirdikleri edebi ürünleri de derslerinde kullandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin ders kitabı haricinde edebi ürün kullanma durumunu tespit etmek amacıyla sorulan soruya göre öğretmenler tarafından ders kitabında yer alan edebi ürünlerin yetersiz görüldüğü tespit edilmiştir. Bu nedenle tespit edilen bu eksikliğin giderilebilmesi adına önceden hazırlanan edebi ürünlerin de ders sürecinde kullanıldığı belirlenmiştir. Ders kitabı haricinde öğretmenlerin derslerinde Türk edebiyatında önemli yer edinmiş şairlerin eserlerine yer verdiği görülmüştür. Aynı zamanda Neşet

Ertaş, Aşık Veysel gibi Türk tarihinin en önemli halk ozanlarının eserlerini derste aktif olarak kullandıkları belirlenmiştir.

Kitapta en çok karşılaşılan edebi türün hikaye olduğu tespit edilmiştir. Dersin kazanımlarını öğrencilere aktarmada büyük oranda etkili olduğu yorumu yapılmıştır. Bu durumun yanı sıra ders kitabında şiir türünün çok sık kullanılmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerimiz bu konudaki eksikliği kendileri de süreçte çeşitli eklemeler yaparak tamamladıklarını ifade etmektedirler.

Yapılan çalışmada öğretmenler tarafından ders kitabında yer alan edebi ürünlerin derste kullanılması öğrenciler için birçok olumlu katkı sağlamaktadır. Edebi ürünlerin öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonunu etkilediği belirlenmiştir. Öğrencilerin düz anlatım yöntemiyle geçen bir derse kıyasla daha eğlenceli bir ders geçirdiği öğretmenler tarafından ifade edilmektedir. Aynı zamanda öğrencilerde merak duygusu uyandırdığından, öğrencileri araştırmaya sevk eden bir materyal olduğu görülmüştür. Derste edebi ürün kullanımı sınıfta bulunan farklı zeka tiplerine sahip öğrencilere hitap etmesi açısından önemli olduğu tespit edilen detaylardan biridir. Aynı zamanda öğrencilerin çok yönlü düşünebilmesini sağlamada tercih edilebilecek materyallerden biri olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra edebi ürünlerin derslerde kullanılması kültürel zenginliğimizin farkına varma, Türkçeyi doğru ve güzel kullanma, dinlediğini anlayabilme gibi önemli kazanımların öğrencilere aktarılmasında etkili olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın 7. alt sorusunda konunun öğreticiliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla verilen cevaplar doğrultusunda 7. Sınıf ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine katkıda bulunduğunu, edebi ürünlerle desteklenen bir ders sürecinin öğrencide daha fazla etki yarattığını bu nedenle daha kalıcı olduğu tespit edilmiştir. Ders kitabındaki edebi ürünlerin kullanıldığı bir derste öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonları arttığından öğrencide iz bıraktığı belirlenmiştir. Öğretmenlerimiz öğrencilerin ilgi duyduğu bir derste derse katılım arttığından edebi ürünlerin kullanılmasının önem arz ettiğini ifade etmektedirler.

Araştırmanın son alt problemine, öğretmenler tarafından verilen yanıtlar arasında büyük oranda tutarlılık görülmektedir. Araştırma sürecinde yapılan görüşmeler sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebi ürünlerin kullanılması öğrenciler tarafından geçmişten günümüze yaşanan sürekliliğin yada değişimin fark

edilmesine katkı sağladığı belirlenmiştir. Farklı kültürlerle girdiğimiz etkileşim sonucunda kültürümüzde yaşanan zaman içerisindeki değişimlerin öğrenciler tarafından fark edilmesine etki ettiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda öğretmenlerimiz sosyal bilgiler dersinin değerlerimizin öğrencilere aktarılması için en önemli derslerden birisi olduğunu, derste kullanılan edebi ürünlerle de bu değerleri öğrencilere gizil bir şekilde aktarmanın mümkün olduğunu ifade etmişlerdir.

İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretiminde araç olarak sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünlerin kullanılmasıyla ilgili öğretmenler görüşlerine başvurulmuş, araç olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerimiz ders kitabında yer alan edebi ürünlerin öğrenmeyi olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Elde edilen verilere göre öğretmenler tarafından, ders kitabından yer alan edebi ürünlerin öğrencilerin derse karşı ilgi, istek ve motivasyonunu arttırdığı düşünüldüğü tespit edilmiştir. Ders kitabında yer alan edebi ürünlerin kullanılması, düz metinlere kıyasla daha ilgi ve dikkat çekici olduğundan öğrencilerde merak duygusunun uyanmasına neden olduğundan ders de onlar için ilgi çekici hale gelmiş olabilir.

Otluoğlu'nun 2001 yılında yaptığı çalışmada ilköğretim okulu 5.sınıf düzeyinde yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya yönelik etkisini araştırmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir; yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanıldığı sosyal bilgiler öğretiminde, öğrenciler klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, ilgi çekme, farkına varma, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış özellikleri ve bilişsel yeterlilikler bakımından kendilerini daha yeterli gördükleri belirlenmiştir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde konuyla ilgili öğrencilerin olumlu görüşler belirttiği görülmektedir. Öğrencilerden alınan cevaplar ise şu şekildedir; “Daha çok hoşlandım”, “Daha çok istek duydum”, “Kendimi daha rahat hissettim”, “Daha çok ilgimi çekti”. Öztürk (2007) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürün kullanılmasının öğrencilerin sorgulama, empati gibi becerilerini gelişmesine katkı sağladığını, sınıftaki etkileşimi arttırdığını ve öğrencilerin hayal güçlerinin geliştirdiğini tespit etmiştir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, çalışmamızın sonuçlarının birçok çalışmayla desteklendiği görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri kullanma gerekçelerini; öğrencilerin konuyu daha iyi anlaması, dersi daha eğlenceli hale getirmesi, değerlerin öğrencilere aktarımını sağlaması, konuların daha anlaşılır hale gelmesini sağlaması, konuyu somutlaştırması olarak ifade etmişlerdir. Beldağ ve Aktaş (2016)' ın yaptığı çalışmada öğretmenler ve öğretmen adaylarının derslerinde edebi eser kullanmayı tercih etme sebeplerini motivasyonu sağlama, eğlenme, öğreticilik, empati kurma gibi gerekçelerle açıklamışlardır. Aynı çalışmada Beldağ ve Aktaş, edebi ürünlerin en temel özelliklerinin; yaşadığı toplumun kültürünü estetik bir şekilde tanıtmak, bireyin konuştuğu dilin inceliklerini, zenginliklerini göstermek, insan ruhunun duyarlılıklarını sezdirmek olduğunu, edebi ürünlerin hem toplumun değerlerini yansıtmada hem de insanın duygularına hitap edip bu duyguları geliştirebileceğini ifade etmişlerdir. Değerlerin öğretilmesi hususunda edebi ürünlerin kullanılmasının katkı sağlayacağını belirten bir diğer çalışma ise Sönmez'in (2014) yaptığı çalışmadır. Bu çalışmaya göre 2005 yılındaki programda 4. Sınıftan 7. Sınıfa kadar eğitim sürecinde 20 değer bulunduğ toplamda 516 atasözüne ulaşmıştır. Bu çalışma sonucuna göre yeni programda değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının önem ifade ettiği belirlenmiştir. Bu konuyla ilgili bir diğer çalışma ise Arıcı ve Bayındır (2015)' a aittir. Masalların kültürel kimliği oluşturmada ve programda yer alan kazanımların öğretilmesindeki katkısını araştırıldığı bu çalışmaya göre ise; masalların kültürel kimliğin çocuklara aktarılması ve kazanımların öğretilmesi hususunda bir ders aracı olarak kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Kavcar (1999), edebi ürünlerin yurt, yaşama, doğa sevgisi gibi hislerle insanın iç dünyasına hitap ettiği, iyilik, dostluk, , bağışlama, dayanışma, hoşgörü, çalışkanlık, dürüstlük gibi insanlara has tutum ve değerleri geliştirdiğini belirtmiştir. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012), öğrencilerin değerler aktarımında temel kazanımları öğrenmesi, çok yönlü düşünme becerisi edinmesi, sorgulayan, analitik düşünebilen bireyer haline gelmesi için atasözleri ve deyimlerin kullanılmasının önemini belirtmişlerdir. Literatür tarandığında, edebi ürünlerin değerler öğretiminde kullanılmasının bu değerlerin öğrencilere aktarılması konusunda birçok çalışmanın olduğu gözlemlenmektedir.

(Gowan, Guzzetti; akt: Doğanay, 2004), Edebiyat temelli Sosyal Bilgiler öğretimi adlı makale çevirisinde öğrencilerin tarih ezberlemek ve yaşamdan kopuk bilgiler öğrendiklerini düşünmelerinden kaynaklı sorunların yaşandığını belirtmiştir.

Bir başka çalışmada (Çiftçi, 2011), ilköğretim 4. 5. 6. ve 7. Sınıflarda işletilen Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerinden kritik dönem olarak kastedilen yaşlarına denk geldiğini bu yaşlardaki öğrencilerde düşünme, karar verme, duyuşsal beceriler daha fazla ön plana çıktığını Sosyal Bilimlerin disiplinlerinden yararlanılarak bu beceriler kazandırılmaya çalışıldığını belirtmiştir.

Doğanay(1991), derste edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin konunun anlaşılması ve kavramlar arası ilişkiyi daha iyi sağlamasında katkı sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca öğrenilecek kavramla öğrencinin ön bilgilerinin ilişkilendirilmesinin yeni bilgiyi edinmede kolaylık sağladığını belirtmektedir. Doğanay(2004), yaptığı çeviri çalışmasının son kısmında sosyal bilgiler ile edebi ürünlerin arasında sıkı bir ilişki olduğunu, kavramsal anlamayı güçlendirdiğini belirtmiştir. Edebi ürün destekli sosyal bilgiler öğretiminin günümüzdeki yeni sosyal bilgiler anlayışını desteklediğini aktarmıştır. Er ve Şahin (2012) edebi ürünlerden biyografilerin derslerde; tarihin önemli kişilerinin öğretilmesi hususunda kullanılmasının dersi zenginleştirdiğini ifade etmişlerdir

(Öztürk ve Otluoğlu, 2002), Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının, duyuşsal davranış özelliklerini kazanmada anlamlı derecede arttığını ifade etmişlerdir.

Oruç (2009) ise; Sosyal bilgiler dersinin öğretiminin mutlaka edebi ürünlerle desteklenmesi gerektiğini savunur. Ona göre edebi ürünler, sosyal bilgiler dersinde kullanılması gereken en temel materyallerdir.

4.2. Öneriler

- 7.sınıf ders kitaplarında yer alan edebi ürünler, kitabı daha ilgi çekici hale getirmek amacıyla sayıca arttırılabilir.
- Ders kitabında yer alan edebi ürünlerden şiir türünün sayısı arttırılabilir.
- Ders kitabında tarihimizde önemli yer edinmiş Türk ozanlarının eserlerine yer verilebilir.
- Bireyler farklılıklar göz önünde bulundurularak, derslerde öğrencilere özel tür seçimi yapılabilir.
- Kitapta yer alan edebi ürünlerin drama yöntemi gibi yöntemlerle daha eğlenceli hale getirilerek öğrenci katılımı arttırılabilir.

- Kitapta yer alan edebi ürünlerde yer alan kelimelerin anlaşılması ve unutulmaması için özel kelime defterleri kullanılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konuyla ilgili yetiştirilmesi için Lisans programına Sosyal Bilgiler ve Edebiyat konulu bir ders yerleştirilebilir.
- Öğrencileri doğru kaynaklara yönlendirerek edebi ürün okumaya teşvik edilmelidir.
- Tarih konuları haricinde coğrafya, vatandaşlık eğitimi gibi alanlarda da edebi ürünlere yönlendiren etkinliklere yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Zekerya. 2007. Tarih öğretimde edebî ürünlerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Altun, Adnan. 2013. Yapılandırmacı Yaklaşım, Sosyal Bilgiler Programları ve Ders Kitapları. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. ed. Bülent Akbaba. Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, Ali Fuat, Nida Bayındır. 2015. Masalların öğretim aracı olarak kullanılması üzerine bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. s.15:106-119.
- Arıcı, Ali Fuat. 2018. *Çocuk Edebiyatı Ve Kültürü*. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Ata, Bahri. 2013. Sosyal bilgiler öğretim programı ve seyahatnameler: “Çocuklar, ninelerimiz ve dedelerimiz çok yardımseverdi. *Türk Yurdu*. c.33. s.310: 164-166.
- Ata, Bahri. 2017. Tarih Öğretiminin Tarihi. *Türkiye’ de Tarih Araştırmaları El Kitabı*. ed.İsmail H. Demircioğlu, Ebru Demircioğlu. Ankara: Pegem Akademi.
- . 2000. *Tarih öğretiminde bir araç olarak tarihî romanlar*. *Türk Yurdu Dergisi*, s.20: 153-154.
- Aytaş, Gıyasettin. 2006. *Edebi türlerden yararlanma*. Milli Eğitim. s.169.
- Beldağ, Elif Aktaş. 2016. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. c.18 s.2: 953-981.
- Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel. 2008. Bilimsel araştırma yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi.
- Ciravoğlu, Öner. 2000. *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çalışkan, Hüseyin, Melek Körükcü. 2020. *Biyografiler ile Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri. ed. Halil Tokcan. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.
- Çalışkan, Hüseyin, Seçil Coşkun Buluç. 2020. *Şiirler ile Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri. ed. Halil Tokcan. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.
- Çetin, Mahmut. 2012. *Biyografi Kitabı*. Biyografi Net.
- Çifçi, Taner. 2011. *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Demir, Selçuk Beşir, Hamza Akengin. 2014. *Hikayerlerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 3. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilmaç, Bülent. 2002. *İnsanca değerler eğitimi*. 2.bs. Ankara: Pegem Akademi
- Dilmaç, Bülent. 2010. Değerler eğitimi uluslararası konferansı. İş Ahlakı Dergisi, 28-29 Mayıs 2010, İstanbul.
- Doğan, Fatma Torun. 2018. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Nereye Doğru Gidiyor?. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*. c.4 s.2: 111-125.
- Doğan, İsmail. 2004. Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu 2004*, İstanbul. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları. 2007. Edebiyat Eğitimi Dergisi, c.2 s.1: 59-70.
- Ekinci Çelikpazu, Esra, Elif Aktaş. 2011. MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, c.6 s.2: 413-424.
- Er, Harun, Muhammet Şahin, 2012. Sosyal Bilgiler dersinde “biyografi” kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Türk Eğitim Dergisi*. c.10 s.1:75-96.
- Erol, Kemal. 2012. Tarih-Edebiyat ilişkisi ve tarihî romanların tarih öğretimine katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. c.1 s.2: 59-70
- Gençtürk, Mustafa. 2005. Tarih öğretiminde biyografi kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Güneş, Firdevs. 2007. *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- İbret, Bilgin Ünal, Emine Karasu Avcı, Şule Karabıyık, Mustafa Güleş, Murat Demirci. 2017. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı. *Uluslararası Türk eğitim bilimleri dergisi*, s.9:104-124.
- İnal, Rüstem 2004. Eğitim ve İktidar-Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kabapınar, Yücel. 2019. *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 6 bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Kale, Nesrin. 2007. Nasıl bir değerler eğitimi. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, 26-28.
- Kavcar, Cahit. 2017. *Edebiyat ve Eğitim*. 4. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaymakcı, Selahattin. 2013. Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.20: 230-255.
- Keskin, Yusuf, Sevgi Coşkun Keskin. 2013. İlkokul (ilköğretim) Sosyal Bilgiler programlarında milli bilinç ve barış değerinin tarihsel serüveni. *TSA*. C.17 s.3: 51-86.

- Kolaç, Emine, Hacer Özer. 2018. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, c.7 s.4: 2629-2655.
- Kurt, İhsan. 1991. *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Kütükoğlu, Mübahat. 2017. *Tarih araştırmalarında usul*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Guzetti, McGowan T. 1991. *Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi*, çev. Ahmet Doğanay. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. c.11 s.11:35-44.
- Güngör, Erol. 2000. *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Nesriyat.
- Hasan, Işık. 2011. *Ortaöğretim Tarih Derslerinde Birinci ve İkinci El Kaynaklar Temelli Ders İşlemenin Öğrencilerin Tarihsel Düşünme Becerilerine Etkisi*. *Turkish Studies*, c. 6 s.1: 1287-1301.
- Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi 2018 Öğretim Programı. [03.08.2021]. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>.
- Mindivanlı, Esra, Birgül Küçük, Elif Aktaş. 2012. Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. c.1 s.3:93-101.
- National Council Of Social Studies. 1993. Expectations Of Excellence: Curriculum Standards For Social Studies. Çev. Sedat Yazıcı. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. s. 6: 427-439.
- Ocak, Gürbüz, Ramazan Yurtseven. 2009. Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.12 s.22: 94-109.
- Oruç, Şahin. 2009. *Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler*. Türkiye sosyal Araştırmalar Dergisi. s.2 :10-24.
- Oruç, Şahin, Merve Aygün. 2018. Sosyal bilgiler ders kitaplarında seyahatnameler, *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, c.1 s.1: 46-57.
- Oruç, Şahin. 2010. Tarih öğretiminde biyografi. *Tarih Nasıl Öğretilir?* ed.Mustafa Safran. s. 230-235. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Oruç, Şahin, Rıfat Erdem. 2010. Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.30 s. 215-229.
- Özkan, Umut Birkan. 2019. *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özgüven, İbrahim Ethem. 1999. Psikolojik testler. PDREM yayınları.

- Öztürk, Cemil. vd. 2014. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. 6. bs. Ankara : Pegem Akademi.
- Öztürk, Cemil. 2007. Coğrafya öğretiminde edebi metinlerin kullanımı. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.24:70-78.
- Özcan, Hüseyin. 2008. Halk Edebiyatı Metinlerinin Çocuk Edebiyatına Kaynak Olması Ve Örneklem Olarak Dede Korkut Hikayeleri. *Electronic Turkish Studies*, c.3 s.2.
- Safran, Mustafa. Sosyal Bilgiler Öğretimi. s. 389-412. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sakaoglu, Saim. 1999. *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçag.
- Subaşı, Münevver, Okumuş, Kübra. 2017. *Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 21 s. 2: 419-426
- Şeker, Mustafa, Ali Yılmaz, 2016. *Sosyal Bilgiler öğretiminde Materyal Tasarımı*. Sosyal Bilgiler Eğitimi. ed.Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi
- Şimşek, Ahmet. 2006. *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri*. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, c. 26 s. 1: 187-202.
- Şimşek, Ahmet. 2009. Sosyal bilgiler derslerinde bir öğretim materyali olarak edebi ürünler. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. ed.Mustafa Safran. Ankara: Pegem Akademi: 389-412.
- Şimşek, Ahmet. 2006. Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretimi alanı çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma bağlamında çağdaş dünyanın neresindedir?. İçinde II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı. s. 131-144. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Sönmez, Ömer Faruk. 2014. Atasözlerinin Sosyal Bilgiler programındaki değerler açısından incelenmesi. *Journal of World of Turks*, c.6 s.2:101-115.
- Tunagür, Muhammed. 2021. Yazınsal Çocuk Edebiyatı Türleri. *Çocuk Edebiyatı*. ed. Muhammed Tunagür, Mehmet Nuri Kardaş. 1. bs. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. [01.07.2021]. Edebiyat Nedir? <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkeli Sanlı, Yedigir. 2011. Edebiyat; Toplumsal Hafızanın, Geleneğin Kaybında, İnşasında Ne Kadar Etkilidir?. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. s. 2: 151-154.
- Tokcan, Halil. 2020. *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri*. 2. bs. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.
- Yalçın, Alemdar, Gıyasettin Aytaş. 2014. *Çocuk Edebiyatı*. 3 bs. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Yavuz, Muhsine Halimoğlu. 2002. Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yazıcı, Kubilay. 2006. Değerler eğitimine genel bir bakış. *TÜBAR*, s.19:499-522.

- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. 2016. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, Bünyamin, 2007.Yapılandırmacılık. *Eğitimde Yeni Yönelimler*. ed. Özcan Demirel. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Yılmaz, Aliye. 2012. Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.25:299-306.

EKLER

Ek 1.

GÖRÜŞME SORULARI

- 1)Sosyal bilgiler dersinde şiir, hikaye öykü gibi edebi ürünleri ne sıklıkla kullanırsınız? Neden?
- 2) Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri nasıl kullanıyorsunuz?
- 3) Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan edebi ürünleri, öğretim sürecine nasıl aktarıyorsunuz?
- 4)Sosyal bilgiler dersinde, ders kitabındaki edebi ürünler haricinde edebi ürün kullanıyor musunuz?
- 5)Sosyal bilgiler dersinde, edebi ürün kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
- 6)Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerin öğrencilerin derse katılımına etkisi nedir?
- 7)Ders kitaplarında kullanılan edebi ürünlerin konunun öğreticiliğine etkisi nedir?
- 8)Edebi ürünleri derslerde kullanmanın değerler eğitime katkısı nedir?